

Koncepce vědy a výzkumu v oboru adiktologie pro období 2014-2020

Výstup č. 5 projektu NETAD

*Verze 3 ze dne 13. dubna 2014
(určená pro připomínkové kolo SNN a ČAA)*

Pracoviště:

Klinika adiktologie 1. LF UK a VFN v Praze

Autor:

Prof. PhDr. Michal Miovský, Ph.D.

**Konzultace a podíl při metodickém zpracování
dílčích částí koncepce:**

PhDr. Ladislav Csémy
Mgr. Hana Fidesová, PhD.
doc. MUDr. Kamil Kalina, CSc.
PhDr. Jiří Libra
Mgr. Silvia Miklíková
MUDr. Viktor Mravčík, Ph.D.
prim. MUDr. Petr Popov
Mgr. Ondřej Sklenář

Projekt NETAD, reg. č. CZ.1.07/2.4.00/17.0111 OP VK.

Sít'ování vědecko-výzkumných kapacit a cílený rozvoj spolupráce mezi vysokými školami,
veřejnou správou, soukromým a neziskovým sektorem v adiktologii

Tento projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem ČR.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Obsah dokumentu		
Číslo	Kapitola	Strana
1.	Úvod	3
2.	Širší koncepční rámec a informační zdroje	5
3.	Dosavadní adiktologický výzkum v ČR	6
3.1.	Průzkum výzkumných aktivit a úspěšnosti v oboru adiktologie	6
3.2.	Klíčové výzkumné instituce	10
4.	Věda a výzkum v adiktologii v podmínkách ČR	12
5.	Hodnocení vědy a výzkumu v adiktologii	16
6.	Cíle a priority koncepce vědy a výzkumu v adiktologii	20
6.1.	Obecné cíle a cílové skupiny koncepce	20
6.2.	Specifické cíle koncepce	20
7.	Zabezpečení realizace vybraných cílů a samotné koncepce	23
8.	Etika v adiktologickém výzkumu	26
9.	Závěr	27
	Literatura	29
	Příloha	30

1. Úvod

Koncepce vědy a výzkumu v oboru adiktologie patří do skupiny tzv. klíčových dokumentů oboru adiktologie popsaných v Akčním plánu (Miovský, 2013a). Uzavírá proces vzniku série dokumentů v rámci projektu NETAD, tj. je posledním klíčovým dokumentem, který vznikl v rámci tohoto projektu v souladu právě se schváleným a výše citovaným Akčním plánem. Význam *Koncepce vědy a výzkumu* spočívá ve více rovinách a v žádném případě nezasahuje pouze akademickou sféru univerzitních pracovišť a výzkumných institucí typu Akademie věd ČR atd. Její ambice je mnohem hlubší a širší, neboť souhra mezi potřebami klinické praxe a akademickým prostředím je jedním ze základních předpokladů dalšího úspěšného vývoje celého oboru. Věda bez praxe a praxe bez vědy je jako chůze o jedné noze. Oba světy se vzájemně úzce doplňují a podporují a obor se stává oborem tehdy, pokud mu nechybí kvalitní a nosná vědecká základna. Obor a profesionálové v něm pracující musí být schopni komplementárně ke své cílové skupině (skupinám) popisovat co, proč, jakým způsobem, kým a jak má být prováděno, aby intervence měla smysl a úspěch. Musíme tedy umět zdůvodnit a popsat svoji práci a umět doložit, že cílovým skupinám, kterým je tato práce určena, prokazatelně pomáháme. Jinými slovy že efekt naší práce je popsatelný, měřitelný a prokazatelný. Tato úzká vazba je vitální pro oba světy, jak vědu, tak klinickou praxi a právě tato vazba je motorem, facilitačním prvkem pro naši každodenní práci i pro informovanost našich donorů o naší práci a jejích výsledcích. Ano, je to právě toto nejjednodušší vyjádření naší zodpovědnosti vůči společnosti, vůči subjektům a strukturám, které do našeho oboru vkládají své prostředky a logicky očekávají, že tyto prostředky jsou investovány účelně a efektivně. Současně bez komunikace uvnitř i vně oboru o tom, co očekáváme a definujeme jako cíle své práce a proč, a do jaké míry tyto cíle skutečně splňujeme, lze těžko dosáhnout kontinuálního procesu zvyšování kvality a standardizace kvality.

Koncepce vědy a výzkumu má zásadní vliv na tři důležité oblasti. První z nich je obecně grantová politika státu a cílená podpora rozvoje oblastí vyžadujících zvláštní pozornost. Jde tedy o promítnutí koncepční představy oboru v diskusi o dalším směřování relevantních mechanismů financování a podpory vědy, jako je např. současný proces vzniku nové zdravotnické grantové agentury navazující na činnost IGA (Interní grantová agentura), případně budoucí možné úpravy či změny v GAČR (Grantová agentura České republiky) z hlediska podborových komisí atd. Souhra mezi výzkumnými prioritami oboru reprezentovaného svými odbornými společnostmi a společenskou poptávkou je důležitá a snižuje riziko zbytečných konfliktů nebo nerovnováhy.

Druhou velkou oblastí je diskuse uvnitř oboru adiktologie o tom, co v dané vývojové etapě oboru tvoří hlavní ohniska zájmu z hlediska např. kvality a efektivity péče, vymezení a podpory doporučených postupů preventivní a klinické praxe atd. V návaznosti na předchozí bod je za reflexe současných možností a podmínek systému třeba podrobit diskusi to, co má tvořit priority podpory a proč. Za existence současných ekonomických, institucionálních a personálních limitů pro vědu a výzkum je potřeba vyjednávat a zdůvodnit naše priority a tyto priority zohlednit právě v nastavení klíčových finančních programů pro podporu vědy a výzkumu. To se týká samozřejmě nejen zde opakovaně zmíněného aplikovaného výzkumu, který je v této chvíli v České republice pro adiktologii klíčovým, ale samozřejmě též postupně se rozvíjejícího se základního výzkumu, pěstovaného na několika pracovištích.

Třetí oblastí a důvodem k potřebě pečlivé a uvážené formulace *Koncepce vědy a výzkumu* v oboru adiktologie je výchova mladých vědeckých a výzkumných pracovníků, budování

infrastruktury a zázemí pro adiktologickou vědu a její následný vliv na vývoj a podobu vzdělávání v oboru adiktologie a to jak na pregraduální (Bc, Mgr) úrovni, tak na úrovni postgraduální. Právě postgraduální program pak ale v tomto kontextu zaujímá klíčové postavení a představuje onu reálnou personální „líheň“ budoucích vědeckých pracovníků, místo, kde se rodí nové objevy a kde se setkávají zkušení výzkumníci a vedoucí výzkumných týmů a projektů se svými studenty a kde vzniká také předpoklad další „internacionalizace“ tuzemské adiktologie, prostřednictvím participace zahraničních studentů a realizace mezinárodní spolupráce v rámci projektů s účastí doktorských studentů a mladých postdoků. Právě rozvoj této platformy tvoří jedno z těžišť celé této koncepce.

Přestože na to v této první verzi koncepce vědy a výzkumu v adiktologii není odpovídající prostor, cítím osobně jako dluh to, že chybí systematické historické review původních výzkumných prací a autorské tradice adiktologického výzkumu v česko-moravském prostoru. Je to určitý dluh do budoucna, který bude třeba napravit a zmapovat dílčí aktivity. Přesto bych rád na tomto místě vzdal hold člověku, kterého osobně považuji za skutečného nestora českého adiktologického výzkumu a kterému náleží ocenění za celoživotní práci, kterou položil základy klinickému a mezioborově orientovanému výzkumu závislostí. Současně výzkumníku, který svým urputným a poctivým přístupem k vědě bude nedostižným vzorem pro současnou i nastupující generaci vědeckých pracovníků v našem oboru. Tímto člověkem je Luděk Kubička (Psychiatrické centrum Praha), mj. laureát Ceny adiktologie a jeden z mála domácích výzkumníků, který si dokázal získat respekt a uznání v zahraničí. Stejně tak je na místě poděkovat a ocenit výzkumníka a vědce, který se zasloužil o popularizaci adiktologických výzkumných témat a který dokázal svojí pílí a skvělými výsledky navázat mj. na prof. Šantavého a další olomoucké významné osobnosti vědy. Lumír Hanuš (Hebrejská univerzita v Jeruzalémě) je v tomto smyslu výjimečnou a přesto velmi skromnou osobností, která má vliv na formování témat a ovlivňování směru výzkumu.

V Praze 22. března 2014

prof. PhDr. Michal Miovský, Ph.D.

2. Vymezení působnosti koncepte a její východiska

Adiktologie je samostatný transdisciplinární vědní obor, který se zaměřuje na užívání návykových látek a závislostní chování. Adiktologie spojuje biologické, psychologické a sociální perspektivy do transdisciplinárního rámce zaměřeného na konkrétní problematiku, jako je rizikové prostředí užívání návykových látek a závislostního chování, s cílem poskytnout společnosti relevantní vědecké informace excelentní úrovně. Cílem adiktologie je přispět k pokroku v duševním a fyzickém zdraví populace skrze evidence-based prevenci, léčbu, snižování škod a opatření zaměřená na trh s návykovými látkami. Obor adiktologie tak pro potřeby této koncepte zahrnuje:

- a) závislost na návykových látkách s psychoaktivním účinkem,
- b) procesuální závislosti jako je patologické hráčství (gambling) včetně potřeby hrát hry (i počítačové) atd.
- c) jiné patologické závislosti a projevy závislostního typu chování.

Závislost na návykových látkách (drogách) patří v současnosti mezi jednu z nejčastějších příčin zdravotních a sociálních komplikací ať již samostatně nebo jako komplikující komorbidita jiných souvisejících poruch či onemocnění a to s trendem dalšího nárůstu. Návykovou látkou (drogou) jsou zde míněny jakékoli psychotropní látky, které jsou schopny navodit stav narušivosti, závislosti či dalších závažných negativních zdravotních či sociálních projevů souvisejících s jejich užíváním. Nerozlišujeme přitom minulý či současný stav režimu regulace těchto látek, tj. řadíme se nikotin, alkohol, nelegální návykové látky, toluen, tzv. nové syntetické drogy atd.

Výzkumná koncepte oboru adiktologie principiálně vychází ze zásady minimalizace škod, tedy z pragmatického principu, podle něhož je konečným cílem každé činnosti v oboru adiktologie snižovat zdravotní, společenské a ekonomické důsledky/škody, jež způsobuje užívání drog a závislostní chování (Zábranský et al., 2007). K tomuto cíli vedou dva komplementární přístupy. Prvním je snaha snížit na nejmenší možnou míru samotný rozsah užívání návykových látek (drog) a závislostní chování v jeho extrémních projevech. Druhým přístupem je snaha co možná nejvíce snížit rizika a škody takového chování pro jednotlivce i společnost. Ani jeden z těchto přístupů není ve výzkumné koncepci *a priori* upřednostňován a naopak je její snahou přinášet poznatky potřebné k rozhodování a přijímání takových opatření, která povedou pokud možno k co nejúčinnější kombinaci různých přístupů a napomáhat vyhodnocování jejich okamžitých i dlouhodobých zamýšlených i nezamýšlených dopadů.

3. Dosavadní adiktologický výzkum v ČR

Cílem třetí kapitoly koncepce je krátce popsat dosavadní situaci v adiktologickém výzkumu v České republice a vymezit klíčové instituce podílející se na vědecko-výzkumné činnosti v tomto oboru v naší zemi zásadní mírou. Zjednodušeně lze říci, že právě jich se celá koncepce týká především, ačkoli je tato zkratka zavádějící a jak jsme již uvedli v úvodním slovu, dopad koncepce je vícevrstevný a nelze jej v žádném případě zúžit pouze na okruh akademických pracovišť a vytrhávat celé téma tímto způsobem z kontextu celého oboru a jeho širších vazeb. V následující části je přehled zaměřen především na současný stav a recentní aktivity dílčích týmů, pracovišť či jednotlivců, nicméně považujeme za vhodné a účelné zdůraznit, že v hlubší historii (která nebyla doposud nebyla systematicky zmapována a nachází se ve své větší části mimo dosah elektronických databází a informačních systémů) se objevují zajímavé aktivity a autorské tematické okruhy zasahující obor adiktologie a stojící u zdrojů jeho vědecké základny. Mezi těmito nejstaršími zdroji jsou nejvýraznější a publikačně dohledatelný min. pět ohnisek reprezentujících český a moravský prostor konkrétními jmény a skupinami:

- a) vlna výzkumů v psychiarii a psychologii v 50. a 60. letech reprezentovaná skupinou výzkumných projektů a zajímavých publikací často na vynikající úrovni, zaměřených na halucinogenní látky a jména jako Hausner, Doležal, Roubíček, Grof, Dytrych a další (Miovský, 1996; Winkler, Csémy, 2014),
- b) monitoring a epidemiologie reprezentovaná sériemi prací a údajů publikovaných a připravovaných Janou Novotnou (tehdejší PL Brno-Černovice),
- c) výzkumné práce a projekty realizované a publikované Luďkem Kubičkou, kterého lze bezesporu označit za nestora českého adiktologického výzkumu, na kterého do značné míry navazuje výzkumná práce Ladislava Csémyho,
- d) samostatnou větev v historii adiktologického výzkumu reprezentují práce v oblasti chemie, farmakologie a dalších oblastí přesahu adiktologie do původního základního výzkumu reprezentovaného jmény Lumíra Hanuše a následně též Alexandry Šulcové,
- e) výzkumné práce a projekty publikované individuálně či různých autorských konstelacích a zaměřených na kriminální aspekty, diagnostiku a širší rámec adiktologie (Netík, Budka, Řehan, Urban, Vojtík a další).

Přestože tato koncepce neumožňuje hlubší historické review a analýzu jednotlivých autorských proudů a skupin, rádi bychom alespoň touto cestou připomněli tyto autory a vyzvedli jejich význam pro současný adiktologický výzkum, který by bez jejich odkazu a tradice nemohl získat současný profil, dobré zázemí a neměl by na co navazovat.

3.1. Průzkum výzkumných aktivit a úspěšnosti v oboru adiktologie

Cílem této podkapitoly je popsat současný stav vědy a výzkumu (dále též VaV) v oboru adiktologie v České republice (ČR) prostřednictvím jednoduché studie provedené v roce 2013.¹ Za kritéria vhodná k zachycení aktuální situace a kondice oborové VaV jsme zvolili: (i) úspěšnost žadatelů (institucí i vědců) o finanční podporu pro VaV z rozpočtu ČR a (ii)

¹ Studie provedená v rámci projektu NETAD jako součást přípravné fáze tvorby a formulace Koncepce vědy a výzkumu v oboru adiktologie (2012-2013). Podrobněji interní report (Gabrhelík, R., 2013).

² PCP Praha se připravuje na transformaci do Národního ústavu duševního zdraví v jehož rámci tvoří

výkonnost předních vědců v ČR dle zvolených scientometrických ukazatelů.

Úspěšnost v získávání podpory VaV považujeme za vhodný ukazatel výkonnosti pracoviště a kvality pracovníků, které v nich působí. Současné nastavení hodnocení výkonnosti ve VaV je orientováno přísně scientometricky. Lakonicky řečeno: V institucích, které jsou úspěšné ve VaV, působí pracovníci, kteří umí psát výzkumné projekty a výsledky své práce publikovat v impaktovaných nebo přinejmenším v recenzovaných časopisech.

V ČR jsou výzkumníci a instituce, které řeší výzkumné projekty financované z tuzemských finančních zdrojů. Na ty jsme se zaměřili výhradně při mapování výzkumných studií. Jsme si vědomi, že VaV aktivity jsou financovány také ze zahraničních programů. Přičemž získání zahraniční finanční podpory pro vědeckou práci může – a často je – prestižnější a svědčí o vysoké kvalitě a konkurenceschopnosti vědce. Důvody, proč jsme se zaměřili výhradně na mapování studií podpořených z veřejných prostředků České republiky jsou dva. Prvním důvodem je předpoklad, že český vědec úspěšný při „grantování“ v zahraničí by měl být úspěšný i v rámci ČR. Druhým je, si nejsme vědomi existence jednotné a především spolehlivé metodiky zjišťování dat zahraničních výzkumných studií. Namísto toho jsme se rozhodli pro alternativní postup při mapování aktivních výzkumníků v oboru přes databázi Thomson Reuters Web of Knowledge.

Cílem průzkumu bylo zmapování VaV v ČR v oboru adiktologie od r. 2005 do současnosti. Naším záměrem bylo identifikovat a shromáždit informace o skutečně vůdčích osobnostech současné vědy a výzkumu v České republice, které jsou schopny publikovat v prestižních impaktovaných nebo jinak vysoce hodnocených časopisech. Zaměření a šíře záběru mapování v adiktologii adiktologie v oblasti dle Reutera, tedy:

- prevence,
- léčba,
- harm reduction,
- právo a kriminologie.

Pro všechny typy NL (vč. tabáku, alkoholu, rozpustidel a léků) a nelátkové závislosti (zejm. gambling, závislost na moderních (komunikačních) technologiích). Další typy psychiatrických onemocnění, např., spektrum poruch příjmu potravy aj., už nikoli. Mapování bylo provedeno v několika po sobě následujících krocích, které jsou přitom vzájemně provázány a umožní vytvoření představy o současném stavu vědy a výzkumu v České republice. Mapování:

- výzkumných projektů a studií financovaných z veřejných rozpočtů (GAČR, IGA, MV aj.), tj. projekty s rozpočtem určeným na základní nebo aplikovaný výzkum,
- publikačních výstupů v recenzovaných a/nebo impaktovaných odborných časopisech v ČR i v zahraničí,
- vůdčích osobností, které v současnosti vykazují aktivitu ve vědě a výzkumu v oboru,
- klíčových institucí, ve kterých tito výzkumníci působí.

Záměrně jsme do mapování nezahrnuli projekty VaV, které jsou financovány výhradně nebo z větší části zahraničními donátory (např. projekty financované Evropskou komisí; Norské fondy, National Institutes of Health, US aj.) Dále jsme nevěnovali pozornost tzv. rozvojovým projektům (zejm. projekty regionálních a národních projektů Evropské strukturální fondy), které ač nejsou primárně výzkumné, mohou v rámci jejich řešení vznikat publikace

s vědeckou hodnotou, včetně výstupů v impaktovaných časopisech. Mapování jsme nezaměřili ani na studie, které jsou komerční nebo jsou financovány soukromými společnostmi (např. klinický výzkum léčiva financovaný farmaceutickou firmou). Důvody, které nás k výše uvedeným omezením v mapování vedly, byly: očekávaná vysoká míra chybovosti (neúplnosti) při velmi vysoké náročnosti časové i finanční. Abychom však snížili vliv absence např. účast v prestižních zahraničních grantových studiích, zařadili jsme do mapování publikační aktivity známých nebo jinak identifikovaných významných výzkumníků v oboru. Jsme si však vědomi, že i sestavený přehled těchto osobností může být neúplný.

Mapování výzkumných studií bylo sledováno v období od roku 2005 do současnosti – se akcentem především na současnost. Mapování publikačních aktivit významných výzkumníků v oboru v posledních třech letech. Zpracovávali jsme údaje získané z více zdrojů. Práce měla cirkulární charakter při nakládání s údaji, tj. neustálé zpřesňování údajů při práci na různých úrovních. Například, již bylo ukončeno mapování časopiseckých výstupů vázaných na projekty, ale při shromažďování údajů o lidech v oboru identifikujeme další publikace původně nezachycené. Tyto publikace byly zařazeny do přehledu (viz příloha zprávy Gabrhelík et al., 2013). Hlavní část práce spočívala v pečlivém procházení Informačního systému výzkumu, experimentálního vývoje a inovací (VaVaI), provozovaného podle § 30 zákona č. 130/2002 Sb., o podpoře výzkumu, experimentálního vývoje a inovací, ve znění zákona č. 110/2009 Sb.

Tím, že v databázích VaVaI jsou zveřejněna také data hodnocení výsledků výzkumných organizací od roku 2012, zahrnuli jsme je do metodiky sběru dat. Dále jsme pracovali s přehledy literatury, které vypracovala dr. Šťastná a kolegové (Klinika adiktologie, 1. LF UK v Praze). Při mapování publikačních aktivit významných výzkumníků v oboru jsme pracovali s databází Web of Knowledge (Web of Science) společnosti Thomson Reuters. Další databáze jako např. mezinárodní Scopus nebo tuzemská, Bibliographica Medica Českoslovača jsme záměrně při práci neužívali, neboť všechny vysoce hodnocené impaktované nebo recenzované časopisy jsou uvedeny v databázi Web of Knowledge. Naším záměrem bylo identifikovat a shromáždit informace o skutečně vůdčích osobnostech současné vědy a výzkumu v České republice. Dále jsme využívali databáze PubMed a další na internetu umístěné informace (např. CV výzkumníků aj.).

Filtry nastavené v systému VaVaI

V systému VaVaI jsme zvolili záložku „Projekty VaVaI“.

Link: <http://www.isvav.cz/prepareProjectForm.do>

V kategorii „Financování → Poskytovatel“ jsme zvolili „Rozšířené hledání“. Poté jsme postupně volili následující poskytovatele podpory výzkumu v České republice:

- AV0 - Akademie věd ČR
- GA0 - Grantová agentura České republiky (GA ČR)
- MSM- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT)
- MV0 - Ministerstvo vnitra (MV)
- MZ0 - Ministerstvo zdravotnictví (MZ)
- TA0 - Technologická agentura ČR (TA ČR)
- URV - Úřad vlády ČR

Dále jsme zvolili “Stav a průběh řešení”

- Zahájení od: 2003 (s ohledem na obvykle 3 roky trvající řešitelská období u výzkumných

projektů)

- Ukončení do: bez omezení (zůstalo volné)

V kategorii “Klasifikace” → “Obor, skupina” jsme pro GA ČR volili:
Skupiny oborů CEP & CEZ & RIV

- A - Společenské vědy
  - AM Pedagogika a školství
  - AN Psychologie
- F - Lékařské vědy
  - FL Psychiatrie, sexuologie
  - FN Epidemiologie, infekční nemoci a klinická imunologie
  - FP Ostatní lékařské obory
  - FQ Veřejné zdravotnictví, sociální lékařství
  - FR Farmakologie a lékárnická chemie

Všechny uvedené kombinace jsme prošli manuálně a pročítali názvy a abstrakta projektů. Toto byla pravděpodobně nejnáročnější fáze spočívající v selekci relevantních projektů. V další fázi vyhledávání jsme bez užití dalších filtrů (vyjma řešitelského období 2003-neurčito) jako klíčová slova zadali:

- Alcohol
- Tobacco
- Marijuana nebo cannabis drugs
- Amphetamine nebo Methamphetamine nebo pervitin
- Opioids nebo opiates nebo heroin
- Drugs
- Dependence

Celkem autoři této malé studie prošli více než 1800 projektů. Jmenný přehled vědců a výzkumníků aktivních v ČR v letech 2010-2013 sestavili na základě výskytu v databázi VaVaI (pouze řešitelé studií nebo spoluřešitelé z jiných institucí), příslušnosti ke sledované vědeckovýzkumné instituci a ze znalosti oboru a osob, které jsou v něm aktivní. Identifikované výzkumníky pak zadávali do databáze Web of Knowledge na stránce:

http://apps.webofknowledge.com/WOS_GeneralSearch_input.do?product=WOS&search_mode=GeneralSearch&SID=P15kkvS5qjLVvVHsYLM&preferencesSaved=&highlighted_tab=WOS

Zde jsme vždy zadali jméno daného autora, nastavili filtr „Timespan“ na 2010-2013. Uvedení poskytovatelé byli zastoupeni ve sledovaném období: Grantová agentura České republiky (GAČR; 18x), Ministerstvo zdravotnictví ČR – Interní grantová agentura (IGA MZ; 12x), Ministerstvo vnitra ČR (MV; 1x), Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT; 1x), Akademie věd České republiky (AVČR; 1x).

Ve sledovaném období byli zastoupeni uvedení realizátoři studií, z nichž nejúspěšnějšími byli Psychiatrické centrum Praha (10x), které je současně personálně provázáno s pracovištěm Univerzita Karlova v Praze / 3. lékařská fakulta (3x). Druhým nejúspěšnějším žadatelem byla Univerzita Karlova v Praze / 1. lékařská fakulta (9x), která je personálně úzce provázána s pracovištěm Všeobecná fakultní nemocnice v Praze (3x). Dalšími realizátory byly: Ostravská univerzita v Ostravě / Filozofická fakulta (2x), Fakultní nemocnice Plzeň (1x),

Fyziologický ústav AV ČR, v. v. i. (1x), Masarykova univerzita, Přírodovědecká fakulta (1x), Masarykova univerzita / Fakulta sociálních studií (1x), Masarykova univerzita / Filozofická fakulta (1x), Ministerstvo vnitra / Policie ČR Kriminologický ústav Praha (1x), Psychologický ústav AV ČR, v. v. i. (1x), Státní zdravotní ústav, příspěvková organizace (1x), Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem / Pedagogická fakulta (1x), Univerzita Karlova v Praze / Farmaceutická fakulta v Hradci Králové (1x), Univerzita Palackého v Olomouci / Přírodovědecká fakulta (1x), Vysoká škola chemicko-technologická v Praze / Fakulta chemické technologie (1x).

Dále jsme sledovali, v kolika řešených individuálních projektech jsou jako řešitelé nebo spoluřešitelé vedeni v databázi VaVaI následující osoby. S pěti řešenými grantovými projekty prof. MUDr. Romana Šlamberová, Ph.D. a se čtyřmi řešenými grantovými projekty prof. PhDr. Michal Miovský, Ph.D.

Se dvěma řešenými grantovými projekty: Doc. Ing. Marie Balíková, CSc., MUDr. Tomáš Páleníček, Ph.D., MUDr. Hana Sovinová, MUDr. Tomáš Zábranský, Ph.D., Prof.PhDr. Karel Paulík, CSc., RNDr. Věra Valešová. S jedním řešeným grantovým projektem: Doc. PharmDr. František Štaud, Ph.D., Doc. PharmDr. Hana Kubová, DrSc., prof. PhDr. Marek Blatný, CSc., Doc. PhDr. Mojmír Tyrlík, Ph.D., Doc. Ing. Petr Kačer, Ph.D., Doc. PhDr. David Šmahel, Ph.D., Mgr. Monika Vrajová, Mgr. Roman Gabrhelík, Ph.D., MUDr. Eva Králíková, CSc., MUDr. Luboš Janů, Ph.D., MUDr. Petr Popov, PharmDr. Magdaléna Fišerová, CSc. / PharmDr. Magdalena Šustková, CSc., PhDr. Luděk Kubička, CSc., PhDr. Slavomil Fischer, Ph.D. M.B.A., Prof. MUDr. Jiří Horáček, Ph.D., Prof. MUDr. Petr Zvolský, DrSc., prof. PhDr. Jiří Kožený, CSc., RNDr. Michael Roman, CSc., RNDr. Omar Šerý, Ph.D., RNDr. Vítězslav Maier, Ph.D.

Celkem jsme do přehledu publikačních aktivit, kteří byli současně řešiteli nebo spoluřešiteli studií uvedených ve VaVaI ve sledovaném období zařadili 27 osob. Nejlepšího hodnocení za celou vědeckou kariéru dosáhl prof. MUDr. Jiří Horáček, Ph.D. s 69 záznamy ve Web of Science, hodnotou H-indexu 11, s celkovou citovaností bez autocitací 421. Tři autoři neměli žádnou citaci a nulový H-index. Průměrný H-index všech 27 osob dosáhl hodnoty 3,56. Absolutně nejvyššího H-indexu však dosáhl MUDr. Vratislav Řehák (nyní Remedis) s hodnotou 11,67 (6 záznamů a počtem citací bez autocitací 70).

3.2. Klíčové tuzemské výzkumné instituce

Popis dosavadních výzkumných aktivit prizmatem grantové a publikační úspěšnosti jsme se pokusili pro potřeby této koncepce doplnit o pohled personálně-vývojový, tj. pokusit se sestavit jednoduchou mapu klíčových institucí v ČR, majících potenciál v budoucnu rozvíjet (dle dne dostupných informací a výsledků) adiktologický výzkum a to bez ohledu na to, zda se jedná o jejich hlavní činnost nebo pouze dílčí tematické zaměření (příslušné katedry, ústavu, oddělení atd.). Následující seznam proto nereprezentuje kompletní výčet všech pracovišť identifikovaných předešlým průzkumem, ale zahrnuje zhodnocení též personálního stavu a celkového zapojení do aktivit v oboru a mezinárodních aktivit vyjádřených navíc např. doplňkovými vzdělávacími aktivitami, lokálními akcemi atd.

Univerzita Karlova v Praze / 1. lékařská fakulta, která je personálně úzce provázána s pracovištěm Všeobecná fakultní nemocnice v Praze, tvoří díky komplexu několika institucí

unikátní celek pro realizaci adiktologického výzkumu. Kromě samotné Kliniky adiktologie (jediného pracoviště tohoto druhu v ČR) se jedná zejména o Ústav klinické biochemie a laboratorní diagnostiky, Farmakologický ústav, Psychiatrickou kliniku, Ústav soudního lékařství a toxikologie a Ústav pracovního lékařství. Komplex vytvářený uvedenými pracovišti představuje v současnosti největší koncentraci personálních a materiálních zdrojů pro adiktologický výzkum v ČR (jen samotná Klinika adiktologie provozuje 4 výzkumná adiktologická centra). V tomto smyslu je pro další rozvoj určující schopnost kooperace a synchronizace výzkumných programů a aktivit těchto pracovišť a jejich vazby na další tuzemské a zahraniční instituce.

Psychiatrické centrum Praha,² které je současně personálně provázáno s pracovištěm Univerzita Karlova v Praze / 3. lékařská fakulta, vytváří velmi výkonný celek zasahující v oblasti závislostí jak oblast aplikovaných neurověd, tak farmakologie a oblast sociální psychiatrie. Současně již dnes některé z projektů majících mezioborový a nadfakultní rozměr naznačují, že zde vzniká prostor pro velice zajímavé aplikace a prostor pro spolupráci více tuzemských pracovišť s jasným přesahem a ambicí do mezinárodního prostoru.

Masarykova univerzita, Lékařská fakulta vytvářejí v oblasti farmakologického ústavu a v rámci projektu CEITEC (oblast experimentální a aplikovaná neuropsychofarmakologie) zajímavé výsledky, zejména výzkumný program této komponenty v rámci CEITEC je pojat velice moderně a perspektivně a reprezentuje velmi slibný potenciál pro další rozvoj.

Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti (Úřad vlády ČR) reprezentuje nejen instituci ukotvenou ve velmi dobře postaveném monitorovacím systému síť REITOX, ale reprezentuje též další dva pro tuto koncepci relevantní aspekty. Prvním je systematicky rozvíjená a pečlivě a systémově ošetřená databanka klíčových monitorovacích indikátorů umožňujících rozsáhlá srovnání a časové řady. Kromě toho je pak NMS pracovištěm disponujícím personálně zázemím, které v budoucnu může představovat zajímavou možnost síťování a zapojování do univerzitního výzkumu na domácí i mezinárodní úrovni.

Mezi další významné instituce, věnující se tématům závislosti a vykazujícím výsledky v rámci systému RIV a reprezentujícím potenciální síť pracovišť schopných kooperovat a podílet se na adiktologickém výzkumu v ČR:

Palackého univerzita v Olomouci Filozofická fakulta
Ostravská univerzita v Ostravě / Filozofická fakulta,
Fakultní nemocnice Plzeň,
Fyziologický ústav AV ČR, v. v. i.,
Masarykova univerzita, Přírodovědecká fakulta,
Masarykova univerzita / Fakulta sociálních studií,
Masarykova univerzita / Filozofická fakulta,
Psychologický ústav AV ČR, v. v. i.,
Univerzita Palackého v Olomouci / Přírodovědecká fakulta.

---

² PCP Praha se připravuje na transformaci do Národního ústavu duševního zdraví v jehož rámci tvoří adiktologický výzkum hned dvě výzkumné priority (podrobněji viz www.nudrz.cz) a lze při velikosti projektu a jeho záběru předpokládat velmi významné zvýšení kapacit s dopadem na celonárodní úroveň.

4. Věda a výzkum v adiktologii v podmínkách ČR

Vzhledem na obrovskou aplikační šíři a doposud málo integrovaným konceptem na mezinárodní úrovni, nemá obor adiktologie prozatím formulován jasnější koncepční rámec a je roztrženo dle ohnisek zájmu a původní oborové afiliace. Ačkoli je stále patrnější tendence vytvořit přemostující koncept a položit základ mezioborovému pojetí této oblasti výzkumu, zůstává na mezinárodní úrovni adiktologie rozdělena do více oblastí. Silné ohnisko reprezentuje epidemiologie a širší rámec veřejno-zdravotního (*public health*) přístupu. Tato oblast dostává pozornost nejen v rámci struktur WHO (viz též příloha č. 1), ale má také odraz na úrovni činnosti odborných společností (např. EUSPR: European Society for Prevention Research) a podobně. Současně tato oblast vytváří předpoklady pro další rozvoj výzkumu prostřednictvím různých finančních programů a podpor (nejen) na úrovni EU. Podobně je tomu v oblasti mezioborového výzkumu v kriminologii, sociologii a psychologii, včetně velmi významných a stále zřetelnějších aktivit v rámci konceptu duševního zdraví (*mental health*). Reflexe tohoto vývoje postupně vede ke snahám o síťování a propojování aktivit v různých oblastech tohoto oboru. Průkopnickou roli v tomto sehrál vznik platformy iniciované profesorem Griffithem Edwardsem (1928-2012), která v roce 1991 sdružila přední časopisy v oboru a vytvořila asociaci editorů ISAJE (International Society of Addiction Journal Editors) těchto časopisů (www.parint.org). Tato platforma významně ovlivnila další vývoj a směřování klíčových odborných periodik z hlediska budování vnitřní identity a koheze vnořujícího se mezioborového konceptu, ke kterému se podstatná část těchto časopisů hlásí. Celý proces má konsekvence jak na úrovni postupné snahy mapovat v Evropě klíčové aktivity a instituce a výzkumné týmy a výstupy práce,³ tak na úrovni aplikací v dílčích oblastech, které reprezentují výrazná tematická ohniska preventivní a léčebné praxe.⁴

Situace v oblasti podpory vědy a výzkumu v České republice v oboru adiktologie do značné míry zrcadlí naznačený trend na úrovni EU. Dílčí témata jsou rozvíjena v rámci různých oborových ohnisek a tvoří velmi nesourodé spektrum. To by v zásadě nebylo žádným problémem, pokud by existovala silnější integrační a interpretační pole a především pokud by existovaly podmínky pro další rozvoj těchto témat. Prozatím se spíše jeví být oborová roztržetost určitou nevýhodou, neboť dílčí granty jsou posuzovány vždy prismatem výhradně dané oborové komise a přesahy jsou vnímány spíše rušivě. To pak způsobuje relativně malou úspěšnost a tendenci, přesouvat granty „jinam“, ve smyslu jiných oborových komisí, kde se proces opakuje. Stále zřetelněji se tak vynořuje otázka, zda s ohledem na nárůst celkových prostředků v tomto oboru, nárůst publikační produkce a zájmu pracovišť a jejich zaměření, není prostor pro otevření a podporu otázky vzniku podoborové komise pro adiktologii. Tak jako je tento proces dnes dobře strukturován a ukotven do širšího rámce a je podložen relevantními tématy i výsledky směrem ke vznikající agentuře pro zdravotnický výzkum (nástupce IGA), je otázkou, zda by tento proces nemohl následovat také na Grantové agentuře České republiky (GAČR) a kde by měl svoji legitimitu také, případně kde by mohl vytvořit nový celek připojením k některé oborově blízké komisi (podobně jako např. vznikl panel 406 propojením psychologie a pedagogiky).

³ Například rozsáhlé mapování výzkumných aktivit v oblasti nelegálních drog v rámci projektu „Comparative analysis of research into illicit drugs in the EU“, realizovaného The IFT (Institut für Therapieforchung in Munich) ve spolupráci NAC (National Addiction Centre in London) ve studii podpořené přímo Evropskou komisí (v rámci DG JLS). http://ec.europa.eu/justice/anti-drugs/files/drug-research-study-report_en.pdf

⁴ Například velmi zajímavý celoevropský projekt SPAN (The Science for Prevention Academic Network), zásadním způsobem formující oblast preventivních aktivit a síťování klíčových institucí (<http://www.span-europe.eu/index>).

Samozřejmě pro další vývoj vědecko-výzkumné práce a základny v adiktologii v České republice je nutné adekvátně reagovat a správně vyhodnotit další vývoj reformy terciárního vzdělávání a na ni navazujících procesů. Vláda ČR pověřila Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy, aby připravilo tzv. „Bílou knihu terciárního vzdělávání“ (Matěju et al., 2009), která by se měla stát východiskem pro reformu českého vysokého školství. První verze Bílé knihy terciárního vzdělávání byla představena dne 12. května 2008 na konferenci Inovační fórum: "Jak dál v terciárním vzdělávání?". Kromě díkce tohoto koncepčního dokumentu je třeba citlivě vnímat kroky klíčového koordinačního tělesa, kterým je Rada pro výzkum, vývoj a inovace⁵, která je odborným a poradním orgánem vlády České republiky. Rada pro výzkum, vývoj a inovace pokračuje v činnosti Rady pro výzkum a vývoj. Pro období 2009 až 2015 byla dne 8. června 2009 usnesením č. 729 schválena vládou Národní politika výzkumu, vývoje a inovací České republiky na léta 2009 až 2015, která nahradila Národní politiku výzkumu a vývoje ČR na léta 2004–2008. Národní politika výzkumu, vývoje a inovací ČR na léta 2009-2015 (dále též VaVal) je strategickým dokumentem pro vývoj vědy a výzkumu v ČR⁶.

Adiktologii v tomto smyslu není možné vyjímat jakkoli z kontextu naznačeného vývoje a spuštěných reformních procesů. Naopak je nutné chápat tyto procesy jako příležitost k lepšímu ukotvení tohoto mladého oboru a jeho adekvátnímu promítnutí do příslušných systémových opatření určených k financování a podpoře vědy, zejména směrem k výše naznačeným dvěma agenturám GAČR a nové agentury pro zdravotnický výzkum. Nicméně stranou by neměl stát zájem o jednání a řešení oboru adiktologie ani směrem k jiným agenturám, kde tato témata rozvíjena jsou (TAČR nebo případně agentury typu Grantová agentura ministerstva vnitra atd.).

Ačkoli doposud byly soukromé zdroje a komerční studie pro obor adiktologie spíše výjimkou, lze předpokládat, že by se v budoucnu mohla situace změnit. Nejde zdaleka pouze o vzestup témat spojených s novými diagnostickými a terapeutickými nástroji a strategiemi, tedy výzkum reprezentovaný zájmem farmaceutických firem a výrobců diagnostických přístrojů a vybavení. V tomto smyslu lze očekávat též vzestup zájmu o kombinace různých terapeutických postupů (např. kombinaci farmakologické léčby a psychoterapie, jako jsme tomu nyní svědky v případě rozvoje substituční léčby nikotinové či opiátové závislosti, případně vstupu nových léčebných strategií v oblasti závislosti na alkoholu), případně zájmu o vyhodnocení komplexních preventivní intervencí nebo dokonce komplexních místních, regionálních či národních politik. V tomto směru lze za žádoucí považovat první příklady zájmu o realizaci aplikovaného výzkumu ze strany institucí státní správy a samosprávy (např. krajských úřadů atd.) za žádoucí směr a významný segment.

V reakci na soubor výše konstatovaných souvislostí vznikl projekt NETAD, jehož jedním z hlavních cílů bylo reagovat na postupně se měnící rámec a možnosti rozvoje vědecko-výzkumných kapacit a činnosti v oboru adiktologie a který měl přinést zásadní posun směrem k lepší vnitřní i vnější organizaci podmínek a připravenosti pro takovýto rozvoj. Projekt

---

⁵ Rada byla zřízena zákonem č. 130/2002 Sb., o podpoře výzkumu, experimentálního vývoje a inovací z veřejných prostředků a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o podpoře výzkumu, experimentálního vývoje a inovací), ve znění pozdějších předpisů. Podrobněji viz:

<http://www.vyzkum.cz/FrontClanek.aspx?idsekce=532844>

<http://www.vyzkum.cz/FrontClanek.aspx?idsekce=496>

⁶ Tento dokument je jedním ze základních nástrojů pro realizaci Reformy systému výzkumu, vývoje a inovací, která byla schválena vládou 26. března 2008, usnesením č. 287.

NETAD (reg.č. CZ.1.07/2.4.00/17.0111) měl za hlavní cíl síťování vědecko-výzkumných kapacit a cílený rozvoj spolupráce mezi vysokými školami, veřejnou správou, soukromým a neziskovým sektorem v oboru adiktologie. V rámci tohoto projektu probíhaly aktivity s cílem podpořit proces síťování tuzemských institucí v adiktologii (z výzkumného, neziskového, veřejného i soukromého sektoru) a posilovat jejich úspěšnost při získávání zahraničních i tuzemských finančních prostředků na vědecké a výzkumné projekty.

Projekt NETAD umožnil zásadním způsobem facilitovat některé důležité procesy ve vývoji celého oboru a díky němu vznikla první přesnější představa o celkovém rámci a stavu vývoje oboru, reflektovaná jednak prostřednictvím vytvořené „mapy“ základních dokumentů nazvaných klíčovými dokumenty oboru (Miovský et al., 2013) a na ni pak navazuje série prvních verzí těchto dokumentů, včetně první ucelené celo-oborové koncepce sítě preventivní a léčebné sítě od roku 1989. Samotný dokument *Koncepce vědy a výzkumu v oboru adiktologie 2014-2020* patří do této skupiny základních oborových koncepčních materiálů. Právě pro oblast výzkumu pak projekt NETAD přinesl a nabídl několik dalších důležitých výstupů. První z nich byl přesnější popis rámce oboru a jeho působnosti pro oborové vymezení (www.adiktologie.cz v sekci Obor adiktologie). Druhý důležitým výstupem je tzv. *Národní informační systém v oboru adiktologie (NISA)*. Systém NISA je vyvíjen s cílem podpory spolupráce, komunikace a vytváření partnerství v adiktologii a právě pro oblast rozvoje a výzkumu je zajímavým pomocným nástrojem. V nabídce najdeme komponentu Oborová grantová kancelář (OGK), která poskytuje informační služby s cílem podpořit úspěšnost různých subjektů v adiktologii při získávání grantových prostředků na vědu, výzkum, vzdělávání a rozvoj dobré praxe při poskytování adiktologických služeb. Třetí složkou NISA je podpora spolupráce a výměny znalostí a dovedností skrze systém zprostředkující nabídku a poptávku po stážích a praxích. Jádrem NISA je databáze registrovaných institucí poskytujících adiktologické služby a institucí či jednotlivců, kteří mají zájem na spolupráci v adiktologii (<http://grantystaze.adiktologie.cz/>).

NISA je určen dvěma skupinám uživatelů. Jednak fyzickým osobám, tj. např. - studentům, akademickým a vědeckým pracovníkům, zaměstnancům státní správy, pracovníkům, jejichž předmětem zájmu je síť adiktologických služeb - tato skupina uživatelů se registruje jako „Volná registrace“, jejímž prostřednictvím je možné v databázi NISA vyhledávat v síti registrovaných organizací např. pro zajištění stáží, získání informací o síti a kontaktů či pro spolupráci na projektech. Druhou velkou cílovou skupinu tvoří zástupci organizací poskytujících adiktologické služby nebo spolupracujících institucí, které se registrují jako „Zástupce organizace“ a kteří se tak mohou plnohodnotně zapojit do sítě, komunikace a prezentace své organizace. Získají tak přístup k informačním službám grantové kanceláře, možnost komunikovat v síti adiktologických služeb, vyhledávat a oslovovat partnery při přípravě projektů či přímo přizvat potenciální partnery do společných projektů. NISA je v tomto kontextu unikátní nástroj obsahující databázi organizací a jejich programů v síti adiktologických služeb. Tato databáze vychází z databáze organizací, které se účastnily průzkumu "Sčítání adiktologických služeb", které se uskutečnilo v roce 2012 a jehož výsledky a data průběžně aktualizují a doplňují samotné organizace. Organizace zaregistrované v NISA zde o sobě uvádí informace týkající se typů služeb poskytovaných v oblasti drogových, alkoholových i nelátkových závislostí, působnosti svých služeb v regionech ČR, zveřejňují kontakty na sebe a mnoho dalších užitečných údajů podporujících spolupráci v síti, prezentaci nabídky služeb či stáží nebo např. zájem o výzkum.

NISA shromažďuje na jednom místě základní i velmi specifické informace o službách poskytovaných v síti adiktologických služeb. Veřejná část obsahuje názvy již registrovaných

organizací včetně jejich působnosti v krajích ČR, typů organizací a kontaktů. Část přístupná po registraci obsahuje navíc data organizací o cílových skupinách, poskytovaných intervencích a způsobech léčby, udělených certifikacích, složení personálu atd. Kromě organizací poskytujících adiktologické služby je databáze zpřístupněna registrovaným odborníkům z řad akademických institucí, státních organizací a především studentům zabývajícím se problematikou adiktologie. NISA⁷ umožňuje vyhledávat partnerské organizace pro prezentaci a rozvoj vlastních aktivit nebo realizaci společných projektů. Studentům a pracovníkům umožňuje NISA vyhledávat vhodné organizace, v nichž lze absolvovat odborné stáže nebo realizovat výzkumný záměr. Jednoduše zde mohou vyhledat a oslovit specifickou službu v daném regionu, která sama deklaruje zájem na výzkumu nebo nabídku stáží včetně možnosti absolvovat stáž v angličtině. Registrované organizace jsou prostřednictvím OGK automaticky obesílány o aktuálně vyhlášených grantových výzvách včetně podmínek pro podání přihlášek k účasti v projektech. Organizace pak mohou buď individuálně samy podávat přihlášky na projekty, oslovovat potenciální partnery nebo prostřednictvím OGK využít podporu při přípravě a realizaci projektů. V rámci databáze NISA lze vhodnou partnerskou organizací vyfiltrovat podle regionální působnosti, typu poskytovaných služeb, podle cílové skupiny klientů, lůžkových či ambulancních kapacit, nabídky stáží, deklarovaného zájmu o určitý typ výzkumu apod. NISA také umožňuje organizacím vzájemnou interaktivní komunikaci včetně možnosti sdílet v systému dokument, ke kterému mohou přidávat připomínky další registrované organizace, přizvané jako partneři projektu.

Systém obsahuje různá doporučení a podpůrné nástroje a dokumenty jako jsou například vzorové výzkumné a rozvojové projekty (z nichž podstatná část je již dnes reálně prováděna). Vzniká tak velmi zajímavá kolekce podpůrných aktivit, které by měly pomoci urychlit vývoj oboru v oblasti vědy a vzdělávání a lépe je ukotvit do spolupráce s preventivními a léčebnými zařízeními.

Zcela samostatnou oblast tvoří časopis *Adiktologie*, odborný časopis zaměřený na oblast prevence, léčby a výzkumu závislostí. Časopis je fundamentálním nástrojem pro vývoj a podporu vědy a jejího propojení s klinickou praxí a opačně. Je mezioborovým časopisem v duchu interdisciplinární povahy celé oblasti závislostí, tedy oblastí medicíny a psychiatrie, psychologie, pedagogiky, sociální politiky a práce, sociologie, politologie, práva, kriminologie a dalších oborů, které se zde uplatňují a bez jejichž přispění si dnes není možné představit ani prevenci, léčbu a ani výzkum. Cílem časopisu je zprostředkovávat komunikaci mezi odborníky pracujícími v této oblasti a představovat důstojnou platformu této komunikace a být zdrojem moderních poznatků teorie i praxe. V návaznosti na tištěnou část (časopis samotný) pak je prostřednictvím interaktivní části těchto WWW stránek zajištěn širší komunikační prostor. Časopis odráží moderní trend postupného formování samostatného oboru adiktologie jako jasně ohraničeného, nového vědního oboru. Potřeba vytvořit vědní obor, který dokáže překročit nedostačující oborové pojetí a integrovat v sobě poznatky různých teoretických perspektiv, je stále významnějším činitelem formujícím obor prevence, léčby a výzkumu závislostí. Tedy závislostí na všech typech legálních či nelegálních drog a závislostních poruch chování (závislost na hracích automatech apod.). Časopis je členem Mezinárodní Společnosti Editorů Adiktologických Časopisů - International Society of Addiction Journal Editors (ISAJE)⁸.

⁷ Website: <http://grantystaze.adiktologie.cz/> E-mail: grantystaze@adiktologie.cz

⁸ Websites: www.parint.org

5. Hodnocení vědy a výzkumu v adiktologii

Pro potřeby této koncepce byla zpracována SWOT analýza (vnitřní faktory, analýza současného stavu) podmínek pro realizaci koncepce vědy a výzkumu v ČR v oboru adiktologie. Ještě před samotným provedením této SWOT analýzy však proběhla ve druhé polovině roku 2013 příprava a zpracování podkladů pro podprogram *závislosti* v rámci nově vznikající agenturu pro zdravotnický výzkum⁹ nahrazující původní Interní grantovou agenturu MZ (IGA). Tyto podklady byly pro tvorbu Koncepce využity, neboť přímo odrážejí a zpracovávají některá klíčová témata týkající se specificky adiktologického výzkumu. Jedním z podkladů bylo zpracování SWOT analýzy týkající se zdravotnického výzkumu v adiktologii. V rámci procesu zpracování této Koncepce vědy a výzkumu v oboru adiktologie 2014-202 byla provedená SWOT analýza z roku 2013 využita jako vstupní podklad a byla v průběhu prosince 2013 – února 2014 provedena její kompletní revize a doplnění tak, aby reprezentovala celé tematické spektrum adiktologického výzkumu a tvořila s koncepcí homogenní celek. Výsledná SWOT analýza je tak zpracována v tabulce č. 1. Bylo nutné především zohlednit některé změny odehrávající se na pozadí diskusí o financování a podpoře vědy v ČR (viz kapitola 4 této koncepce) a současné také zvážení možných dopadů jak velkých systémových projektů uvnitř oboru adiktologie (jako je např. NETAD nebo VYNSPI), tak také velkých infrastrukturálních projektů majících zásadní dopad na celý systém terciárního vzdělávání a zasahujících největší univerzitní pracoviště v ČR (projekty jako CEITEC, BIOCEV, Kampus Albertov, projekt Národního ústav duševního zdraví atd.).

Tabulka č. 1: Zpracovaná SWOT analýza současného stavu a možností dalšího rozvoje adiktologického výzkumu v České republice

Interní analýza (vnitřní faktory, analýza současného stavu)	
Silné stránky, možnosti (S)	<ul style="list-style-type: none"> - probíhající proces integrace celého oboru adiktologie zasahující jak oblast zdravotních služeb a hodnocení jejich kvality, tak oblast vzdělávání na úrovni pregraduální (např. BC a MGR obor adiktologie), tak postgraduální (PhD), tak úrovni specializačního vzdělávání lékařů i jiných zdravotníků, - vysoká motivace několika existujících týmů a jejich pracovní nasazení a dosažené výsledky ve vybraných oblastech, - silná historická tradice na kterou jednotlivé týmy a pracoviště navazují ve svých programech a projektech, - dobré institucionální zázemí hlavních týmů a pracovišť, - první vážnější zájem institucí státní správy a samosprávy o spolupráci a o téma adiktologického výzkumu a snaha o využití výsledků pro rozhodovací procesy, - prostor pro jednání o nastavení podpory vědě a běžící diskuse o ní uvnitř odborných společností, - prostor a zájem pro spolupráci mezi univerzitami a Akademií věd ČR a potenciální existující průniková témata (jako např. rizikové chování, rizikové a protektivní faktory atd.), - dobrá mezinárodní spolupráce a zasíťování tuzemských pracovišť do mezinárodních struktur a aktivit, - postupně se zlepšující výsledky v publikování vědy, - zlepšující se spolupráce s médii a jejich zájem o téma adiktologie a výsledky výzkumu,

⁹ Celý proces je součástí přípravy „Koncepte zdravotnického aplikovaného výzkumu a vývoje do roku 2020“ a „Resortního programu výzkumu a vývoje Ministerstva zdravotnictví IV.“.

	<ul style="list-style-type: none"> - existence vlastního oborového časopisu s mezinárodním indexováním (Adiktologie) a dobrá spolupráce a vazba s dalšími časopisy na domácí i zahraniční půdě např. v rámci ISAJE (International Society of Addiction Journal Editors) apod. - specializované instituce a struktury s oborově zaměřenými výzkumnými programy v této oblasti (Centrum duševního zdraví, BIOCEV, Kampus Albertov, CEITEC atd.) - realizované systémové projekty posilující vědecko-výzkumné kapacity a koncepční nastavení oboru a jeho vědecko-výzkumné činnosti (např. systémový projekt NETAD v rámci OPVK atd.), - velmi dobře fungující mezinárodní spolupráce a vazby na úrovni odborných společností a asociací, včetně aktivního zapojení do jejich činnosti, např. ESBRA (European Society for Biomedical Research on Alcoholism), EUSPR (European Society for Prevention Research), EUPHA (European Public Health Association), International Cannabinoid Research Society, ISAJE apod.).
<p>Slabé stránky, rizika (W)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - prozatím nedostatečně využitý potenciál oboru daný jeho prozatím stále ještě menším stupněm vnitřní integrity a efektivní komunikace a řízení (např. částečné nesoulady či malý stupeň koordinace aktivit relevantních odborných společností atd.), - slabá reálná mezioborová spolupráce a příliš silné těžiště oborově specifických, ale bohužel oborově (tematicky) uzavřených (izolovaných) aktivit s malým vzájemným průnikem, - menší zkušenost personálu a velmi malé zastoupení tzv. “Senior-Researchers“ a generační problém, spočívající v těžišti v příliš nízkém věkovém průměru podstatné části oboru z hlediska vědecké práce a zkušeností (včetně nereálných očekávání mladých začínajících vědců), - malé (málo početné) výzkumné týmy reprezentující své instituce s prozatím ne vždy jasnou profilací a usazeným institucionálním profilem (tj. harmonizace výzkumných záměrů institucí a týmů pracujících na dílčích adiktologických tématech) a s tím související někdy příliš velká tematická diverzita neodpovídající možnostem a stavu vývoje daného pracoviště a týmu, - vysoká kompetice o limitované tuzemské finanční zdroje dané nevyvážeností mezi již relativně velkým objemem výzkumné činnosti v oboru a prozatím nulovou specifickou tematickou (oborovou) alokací (tj. neexistence oborových a podoborových komisí specificky pro AD výzkum, - prozatím malá připravenost a zkušenosti s velkými mezinárodními programy jako byl 7.RP atd., což prakticky znamená slabší připravenost pro program Horizon2020 atd.), - relativně malá schopnost vytvářet nadinstitucionální struktury a propojovat týmy do větších tematických celků, - malá angažovanost v mezinárodních odborných strukturách, tj. prozatím slabé zastoupení v mezinárodních odborných společnostech a jejich strukturách a chybějící synchronizace postupu a prosazování zájmů domácích pracovišť atd. - slabá komunikace existujících PHD programů na různých tuzemských univerzitách, kde je umožněno realizovat vědu v adiktologii a přetrvávající rozkolísaná úroveň mezi těmito programy, - slabé jazykové vybavení a příprava mladých vědců a obecně nedostatečné finanční prostředky na podporu mladých vědců, zejména postdoků a poměrně malý počet PHD studentů celkově (daný menším objemem prostředků a reálně běžících grantů s malou tematickou návazností = grantová a personální diskontinuita),

	<ul style="list-style-type: none"> - obtížně se rodící komunikace mezi zástupci vědy (univerzit) a praxe (preventivní a léčebné instituce), - menší zkušenost a úspěšnost (až na výjimky) s publikováním v prestižních mezinárodních časopisech a přetrvávající problémy obecně s publikováním výsledků tuzemské adiktologie v zahraničí.
Externí analýza (vnější faktory, možnosti dalšího vývoje)	
Příležitosti (O)	<ul style="list-style-type: none"> - velmi potenciálně zajímavá může být oblast systematické spolupráce s NMS Praha na domácí úrovni a celou sítí REITOX v rámci EMCDDA, na úrovni EU z hlediska sdílení dat, zvýšení výtěžnosti dat a především využití unikátních sběrných epidemiologických systémů, - rozvoj spolupráce v rámci mezinárodních struktur, kde dochází k procesu hlubší integrace mající efekt v postupném zvyšování personálních a institucionálních možností ve vědě. Nedostatečně je využít potenciál struktur jako je např. EUSPR apod., kde je možné výrazné posílení, - velký potenciál má současné síťování v rámci různých projektů v programech jako např. Public Health nebo Horizon2020 – zde je výrazný potenciál rozvoje, - možnost lepšího využití EU prostředků pro rozvojové projekty na úrovni tuzemských projektů a prostřednictvím domácích programů typu OPVK, OPPA atd. - možnost využití výsledků projektu NETAD a vytvořených systémových oborových nástrojů podpory vědy, tréninkových programů pro PHD studenty a mladé postdoky (např. program vytvořený spolu s ISAJE) atd., využití příklady dobré praxe a další, - využití příležitosti lepšího usazení a rozvoje adiktologie v rámci velkých tuzemských infrastrukturálních projektů a zlepšení podmínek zejména pro mladé začínající vědce díky startovacím programům vázaným na tyto projekty (Národní ústav duševního zdraví, CEITEC, Kampus Albertov atd.), - využití zvyšující se vlny zájmu o obor adiktologie u nastupující generace mladých vědců a postdoků a podpora tohoto zájmu a vytváření atraktivních pro tyto zájemce o vědu, - zlepšení spolupráce mezi univerzitami a Národním monitorovacím střediskem a využitím jeho potenciálu a datových zdrojů a lépe provázat spolupráci s Akademií věd, - využití nově vzniklého subprogramu na formující se grantové agentuře pro zdravotnický výzkum a facilitace klíčových témat, kde je ČR úspěšná a kde je největší potenciál pro další rozvoj a prestižní projekty s šancí na prosazení se na mezinárodním poli, - potenciálně zajímavé jsou aktivity (příležitosti) přeshraničního typu (Rakousko, Německo atd.) a jejich lepším využitím lze dosáhnout na některé doposud málo využívané zdroje financování vědy a posílit oblast aplikovaného výzkumu ve společných zájmových oblastech (např. Bavorsko či severní Rakousko – metamfetamin atd.) - zvýšit kvalitu a počty publikací originálních výsledků základního i klinického výzkumu závislostí v mezinárodních periodících s vysokým Impakt Faktorem - hledat možnosti zvýšení možností udílení českých výzkumných grantů specificky pro oblast závislostí - viz. dosahování prestižních úspěchů výzkumu v zahraničí, např. v USA s granty NIDA (National Institute on Drug Abuse), NIH (National Institute of Health) atd. - podpora institucionálního financování typu PRVOUK na Karlově univerzitě v Praze atd.

Hrozby (T)	<ul style="list-style-type: none"> - proces zvyšování vnitřní integrity oboru s sebou přináší diskusi o vztahu jednotlivých odborností a jejich pozice v systému a nutně vede k vyjednávání hranic a kompetencí, hrozbou je tedy riziko nedosažení souladu mezi těmito odbornostmi a jejich odbornými společnostmi s rizikem promítnutí do neharmonizované vědecko-výzkumné činnosti a udržování současné míry oborové izolace, - hrozbou dalšího vývoje je též příliš pomalý proces budování personálních kapacit oboru a riziko slabé konkurence schopnosti směrem k zahraničí – zejména v oblasti vědy je samozřejmě pozice České republiky jako relativně malé země mimo anglofonní prostor náročná a je třeba s tímto faktem pracovat (viz. nedostatečné publikování originálních výsledků na mezinárodních fórech a renomovaných odborných periodících) - celkově relativně malý počet tuzemských výzkumných týmů s jasnou profilací a udržitelnost těchto týmů dlouhodobě, - malá ekonomická stabilita týmů a pracovišť v oboru a malá připravenost a schopnost dlouhodobě rozvíjet větší nosná témata a udržet v nich personální dostatečnou základnu a objem prostředků, s tím souvisí z hlediska týmů nestabilita zázemí pro mladé začínající vědce, - nedostatečné/nemotivující podmínky pro mladé začínající vědce v souvislosti s výše popsány nedostatky a hrozbami, - malý počet zkušených výzkumníků schopných získat a vést větší projekty a vysoké riziko chyb a nekvalitně provedených projektů a následná malá úspěšnost v grantování a nedůvěra vůči udržitelnému rozvoji oboru, - malé publikační dovednosti a úspěšnost a tím pádem slabé personální portfolio pro dosahování na větší a delší projekty a tím opat zpětně ale nestabilní prostředí pro výchovu a udržení kvalitních vědců, nedostatky jsou zřetelné již na úrovni přípravy magisterských studentů a často slabě vedených a nekvalitně realizovaných PHD programů, které nedokáží připravit a vybavit mladé vědce srovnatelným způsobem jako v zahraničí z hlediska dovedností a kompetencí spojených se samostatnou vědeckou prací, - příliš velké změny témat a profilace týmů i výzkumníků doporvážející vývoj některých pracovišť a jejich tematická malá usazenost a kontinuita – způsobuje problematické budování dlouhodobějších vazeb a spolupráce a srozumitelnost pro partnerskou spolupráci ve vybraných tématech s domácími i zahraničními pracovišti. Někdy řešení neadekvátního počtu témat za daných personálních podmínek a přetížení stávajících pracovníků, - adiktologie je samozřejmě ovlivněna celkovým procesem transformace/reformy terciárního vzdělávání a hrozí ji negativní ovlivnění stran procesů, deformujících celkový rámec vědy a výzkumu v ČR, tj. chybějící vazba mezi zázemím a podmínkami a kvalitní vědou – tendence k mechanickému zacházení s hodnocením a demotivující prostředí ČR rezignující na kvalitu (viz např. různé nekvalitní publikace vykazatelné přes systém RIV, případně nedodržení pravidel pro domácí časopisy na seznamu RVVaV, vytváření bodové produkce v rámci RIV méně kvalitními ale početnými výstupy atd.). Riziko dehonestace akademického prostředí a podpora kvantity nad kvalitou s dopadem též logicky na obor.
------------	--

6. Cíle a priority koncepce vědy a výzkumu v adiktologii

Koncepce vychází ze současných možností a podmínek pracovišť a jejich výkonnosti a zaměření v posledních letech a z jejich koncepčních plánů, jsou-li formulované v rámci různých proběhlých, případně stále probíhajících projektů. Cíle koncepce jsou tak rozděleny do dvou základních částí, na cíle obecné, tedy formulace základní vize a východisek, které rámuje její pojetí a směřování a na cíle specifické, které dávají hlavní vizi a směřování konkrétní obsah a mantinely, ve kterých by se měly priority pohybovat.

6.1. Obecné cíle a cílové skupiny koncepce

Obecným, základním cílem koncepce je prostřednictvím vědecko-výzkumné činnosti podpořit, zefektivnit, ověřit a rozvíjet politiky, přístupy a intervence vedoucí ke snížení incidence a prevalence závislostí včetně alkoholismu, kouření a gamblerství a snížení jejich zdravotních a socio-ekonomických dopadů a rizik pro jednotlivce i společnost. Fundamentálním předpokladem dosažení těchto cílů je zmapování epidemiologie, rizik rozvoje závislostí, společenské zátěže, a prediktorů úspěšnosti prevence i léčby závislostí a příprava podkladů pro vývoj, implementaci a vyhodnocení kvality a účinnosti preventivních a léčebných opatření. Dalším cílem koncepce je podpora a evidence pro tvorbu, implementaci a vyhodnocení regulační účinnosti politických, legislativních a ekonomických opatření/politik spojených s návykovými látkami a tzv. nelátkovými závislostmi. K tomu má pomoci výzkum genetických, epigenetických, environmentálních, veřejno-zdravotních, behaviorálních a sociálních vazeb závislostí, včetně jejich vazby na jiné související poruchy, onemocnění a vzorce chování.

Mezi **prioritní cílové skupiny** hlavních 4 těžišť celé koncepce patří děti a dospívající, zvýšeně ohrožené (vulnerabilní) skupiny a komorbidní pacienti a skupiny, jejichž užívání představuje vysokou míru zdravotních, sociálních a bezpečnostních rizik. Epidemiologie závislostí popisuje strukturu a vývoj závislostí jak v obecné populaci, tak v předem definovaných populačních oblastech (děti a mládež, muži vs. ženy, osoby ve zvýšeném riziku v důsledku jiné vulnerability, těžce dosažitelné skupiny, pachatelé trestných činů apod.) a mapuje vazbu na další zdravotní rizika (HIV a další krví přenosné nákazy u injekčních uživatelů drog, jiná infekční onemocnění – TBC, pohlavně přenosné nákazy, jiná somatická onemocnění jako jsou např. onemocnění jater nebo neurologické poruchy u alkoholiků apod.) a sociální rizika (nízké uplatnění na trhu práce a nezaměstnanost, bezdomovectví, páchaní kriminality apod.). Koncepce tak prioritně sleduje cílové skupiny představující největší systémovou zátěž pro společnost: (1) uživatelé tabáku a alkoholu, (2) zneuživatelé léků se závislostním potenciálem, (3) uživatelé konopí a tzv. nových syntetických drog, (4) problémoví uživatelé.

6.2. Specifické cíle koncepce

Specifické cíle Koncepce jsou vytaveny na třech tematických oblastech:

Tematická oblast I.: Vznik a rozvoj závislostí a s ní souvisejících fenoménů

Tematická oblast vznik a rozvoj závislostí a s nimi souvisejících fenoménů a důsledků pokrývá širokou paletu dílčích oblastí výzkumu samotného užívání návykových látek a s ním souvisejícího chování (příčiny, průběh, prognóza, rizikové a protektivní faktory, negativní společenské a ekonomické důsledky) a výzkum širšího rámce environmentálních a širších sociodemografických, sociologických, kriminologických a ekonomických souvislostí. Výzkum mechanismů vzniku a průběhu závislostí významným způsobem napomůže včasné detekci jejich výskytu a samozřejmě též vývoji nových léčebných postupů a metod a v důsledku zkvalitnění a prodloužení života jedinců a snížení jejich negativních socioekonomických důsledků. Do této oblasti patří též výzkum vzniku a rozvoje rizikového chování souvisejícího s užíváním návykových látek (drog) a jeho širších následků, způsobujících významné společenské náklady a předpokládá se například, že zejména náklady na léčbu krevně přenosných nemocí, získaných injekčním užíváním drog nebo užívání tabáku či alkoholu, budou v EU v příštích patnácti letech představovat stále více významnější zatížení zdravotnického a sociálního systému.

Tematická oblast II.: Nové diagnostické a terapeutické metody v adiktologii

Tematická oblast nových diagnostických a terapeutických metody zahrnuje širokou škálu metod a technologií pro léčbu závislostí a s nimi souvisejících fenoménů. V souvislosti s velmi rychlým rozvojem technologií v oblasti diagnostických metod, vývojem nových léčebných postupů a intervencí, nových farmakologických intervencí atd. je možné realizovat výzkumné studie jak monotematické, zaměřující se pouze na dílčí oblasti včetně celé oblasti preklinického výzkumu (např. biologické markery, vývoj a účinek léků atd.), tak studie komplexní (např. zaměřené na výzkum rizikových a protektivních faktorů, testování komplexních terapeutických intervencí atd.) s dominantou v klinickém výzkumu.

Léčba uživatelů drog je zásadní intervencí, zabývající se aktivními uživateli a ex-uživateli psychotropních látek. V této oblasti se dynamicky prosazují nové přístupy, které jsou nicméně v ČR zaváděny jen pomalu a ještě pomaleji jsou ověřovány. Evaluační výzkum nových léčebných modalit a jejich srovnávání s modalitami tradičními jsou proto další prioritou. Tuto tematickou oblast dále tvoří výzkum účinných faktorů léčby a jejich aplikaci, výzkum fenoménu mimoinstitutionálních forem pomoci (svépomocné prvky atd.), výzkum motivace k léčbě (v kontextu dobrovolné i nedobrovolné léčby), výzkum farmakologické léčby v poměrně nových indikacích (např. u závislosti na stimulantech včetně českého metamfetaminu/pervitinu), prevence relapsu a vývoj a aplikace komplexních léčebných intervencí a programů zacílených na specifické cílové skupiny a jejich potřeby.

Tematická oblast III.: Vývoj a hodnocení preventivních a dalších intervencí v adiktologii a hodnocení epidemiologické situace

Oblast epidemiologie a prevence je rozdělena obdobným způsobem jako první prioritní oblast, tj. témata řešící vznik a rozvoj závislosti a výzkum protektivních a rizikových faktorů. V souvislosti se současným rozvojem společnosti a rostoucím propojením světa vzrůstá i potřeba sledování výskytu závislostí v kontextu poruch zdraví v lidské populaci a studia přírodních, sociálních a ekonomických faktorů, které tento výskyt závislostí podmiňují nebo ovlivňují. Epidemiologický výzkum poskytuje nezbytné informační zázemí nejen pro úspěšnou terapii a prevenci závislostí, ale i činností souvisejících s plánováním/koncipováním drogových politik, souvisejících politik veřejného a duševního zdraví, činností pro veřejnou

správu a samosprávu při koncipování a realizaci zdravotní politiky na mezinárodní, celostátní i regionální úrovni.

Cílem této tematické části koncepce je vývoj a testování preventivních a intervenčních programů, jejichž cílem je zabránit vzniku, oddálit začátek nebo zamezit další progresi užívání návykových látek, včetně alkoholu a tabáku u dětí a dospívajících. Obecně je prevence závislostního chování nejplošněji aplikovaným nerepresivním opatřením v adiktologii. Jejím cílem je předcházení užití a užívání psychotropních látek, oddálení jejich nástupu, a co nejúčinnější omezení periody a dopadů/důsledků jejich užívání. Prioritou je výzkum a vývoj preventivních intervencí a evaluace a zvýšení kvality a účinnosti již existujících preventivních přístupů.

Do této třetí tematické oblasti patří již zmíněný výzkum drogových politik. Drogová politika je definována jako komplexní soubor opatření s cílem minimalizovat společenské škody z užívání drog a závislostního chování. Analýzy a studie drogové politiky představují mimořádně komplexní a obtížnou oblast, která však má potenciál zásadního dopadu na drogovou problematiku. Česká republika se této oblasti systematicky dlouhodobě věnuje a dosáhla zde některých významných úspěchů. Z opačného důvodu (tj. nedostatečné rozpracovanosti a slabé úrovně výzkumu) avšak v důsledku vysoké naléhavosti a potřeby je zařazena oblast výzkumu prosazování práva a penitenciárního systému. Nedostatečná evaluační kultura a výzkumu často (nejen) v ČR způsobují přijetí a aplikaci opatření a přístupů v drogové represi a regulaci, které jsou jen zřídka přijímány na podkladě validních a ověřitelných informací a ještě řidčeji ověřovány co do své účinnosti na podkladě předem stanovených cílů. Rozvoj této oblasti výzkumu tak opět má významný potenciální dopad na veřejné rozpočty a efektivitu zacházení s nimi z hlediska aplikace náročných a společensky vysoce citlivých opatření (např. v oblasti politiky regulace tabáku nebo alkoholu atd.).

7. Zabezpečení realizace vybraných cílů a samotné koncepte

Koncepte je pro realizační fázi zabezpečena několika základními kroky, které by měly pomoci nejen z hlediska udržitelnosti již dosažených výsledků, ale především z hlediska naplnění cílů všech tří hlavních oblastí formulovaných v kapitola 6. Klíčový je v tomto směru základní institucionální rámec oboru. Rádi bychom jej tam využili pro potřeby realizace koncepte a získání podpory pro dílčí kroky a úkoly.

a) Role odborných společností:

Obě hlavní odborné společnosti (Společnost pro návykové nemoci ČLS JEP a Česká asociace adiktologů) tuto výzkumnou koncepci projednaly a provedly prostřednictvím svých výborů připomínkové kole a obě společnosti tuto koncepci (SNN ČLS JEP dne XX.XX.2014 a ČAA dne XX.XX.2014) přijaly za svoji. Současně byla o projednání požádána též Asociace nestátních organizací (ANO), která po jejím projednání koncepci též přijala na zasedání svého výboru dne XX.XX.2014 za svoji. **Obě společnosti i ANO se tak stávají garanty realizace a naplňování cílů této koncepte a tato koncepte se dnem schválení stává pro všechny tři subjekty jejich sdílenou, společnou koncepcí vědy a výzkumu.** Vzhledem k tomu, že doposud neexistoval žádný subjekt, či uskupení, které by v rámci těchto struktur jakkoli koordinoval či facilitoval vědecko-výzkumnou činnost, byl prostřednictvím této koncepte navržen vznik koordinačního tělesa v podobě vědecké rady SNN a ČAA. **Obě společnosti se schválením této koncepte zavázaly zřídit do konce roku 2014 vědeckou radu,** která by byla společná pro obě odborné společnosti:

- Parametry rady (počet členů, vymezení činnosti atd.) bylo uloženo přípravné pracovní skupině pracující ve složení prof. Miovský, dr. Csémy a dr. Mravčík (do 30.9.2014).
- ČAA a SNN se zavázaly návrh do konce roku projednat a v korigované podobě po diskusi na obou výborech přijmout a definitivně tak instalovat společnou vědeckou radu v čele s vědeckým sekretářem obou společností, s platností od 1.1. 2015.
- Obě společnosti se zavázaly, že vznik vědecké rady promítnou/zpracují co své organizační struktury a pravidelných činností.
- Vědecká rada by následně měla zodpovídat, facilitovat a podporovat realizaci této koncepte a do budoucna být zodpovědná za její rozvoj.
- Vědecká rada bude mít za úkol připravit do poloviny roku 2015 Akční plán vědy a výzkumu v oboru adiktologie a dosáhnout jejich schválení. Jeho hlavním posláním bude rozpracovat a zpřesnit cíle a priority této koncepte a způsob jejich naplnění včetně způsobu finančního zajištění plnění těchto úkolů.

b) Role Rady vlády pro koordinaci protidrogové politiky:

Odborné společnosti se dohodly předložit společný návrh schválené podoby Koncepte vědy a výzkumu v oboru adiktologie Radě vlády pro koordinaci protidrogové politiky (RVKPP). Snahou je přitom dosáhnout schválení koncepte ze strany rady a dosáhnout souladu v dalším postupu její realizace zejména s ohledem na:

- Tvorbu a realizaci Koncepce protidrogové politiky ČR a promítnutí schválené koncepce vědy a výzkumu do ní.
- Tvorbu a realizaci Akčního plánu Koncepce protidrogové politiky ČR a promítnutí schválené koncepce vědy a výzkumu do něj.
- Návaznost koncepce vědy a výzkumu v adiktologii na Národní akční plán drogového informačního systému a další aktivity Drogového informačního systému v ČR v oblasti monitorování drogové situace, jež koordinuje Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti.
- Harmonizaci postupu odborných společností v rámci této koncepce a Sekretariátu RVKPP v dalších oblastech.

c) Role dotčených ministerstev:

Vzniklá vědecká rada obou odborných společností bude mít za úkol v roce 2015 zahájit jednání se všemi dotčenými resorty (MZ, MPSV, MŠMT, MV, MS, MO, MZV, MD). Snahou bude dosáhnout promítnutí priorit a témat do příslušných dokumentů ministerstev a zejména v oblasti aplikovaného výzkumu se pokusit zajistit harmonizaci priorit a případnou podporu stran možného financování např. prostřednictvím resortního výzkumu a resortních nástrojů podpory výzkumu dle dílčích tematických celků a vazeb.

d) Role grantových agentur:

Grantové agentury procházejí v České republice nyní transformací související s celkovou transformací terciárního vzdělávání (podrobněji viz kapitola 4.). Podobně jako se podařilo dosáhnout jasnějšího vymezení u nově vznikající agentury pro zdravotnický výzkum, bude snahou a úkolem nově vzniklé vědecké rady dosáhnout obdobných změn u dalších agentur, prioritně pak u Grantové agentury České republiky (GAČR) min. na úrovni podoborové komise sloučené s jinou podoborovou komisí, případně ještě lépe na úrovni samostatné podoborové komise. Agentury by prostřednictvím Vědecké rady obou společností měly být co nejdříve o vzniku a chválení koncepce informovány a rada by s nimi měla v tomto směru zahájit jednání.

e) Web o vědě

V rámci projektu NETAD byla zřízena samostatná rubrika o vědě na internetových stránkách www.adiktologie.cz. Zde budou v budoucnu dostupné všechny hlavní informace o vědě a výzkumu v oboru adiktologie a klíčové dokumenty vztahující se k tomuto tématu. Nově vzniklá vědecká rada pak bude mj. zodpovídat za zrcadlo tohoto webu na stránkách www.snncls.cz (SNN), www.asociace-adiktologu.cz (ČAA) a samozřejmě také na www.drogy-info.cz (NMS).

f) PHD studium adiktologie a jeho role v rozvoji vědy

Doktorský studijní program adiktologie realizovaný na 1. LF UK (Klinika adiktologie) je jedním z klíčových nástrojů rozvoje a posilování vědy a výzkumu v celém oboru. Tento studijní program (otevřený na podzim roku 2012) reprezentuje klíčovou rozvojovou

personální kapacitu společnou pro všechny velké výzkumné instituce v ČR. Úkolem vědecké rady obou odborných společností bude ve spolupráci s oborovou radou tohoto programu při Klinice adiktologie, koordinovat postup a dosáhnout shody v prioritách, které by se následně měly adekvátně promítnout do priorit tohoto doktorského programu a do počtu a profilu přijímaných studentů.

g) Mezinárodní spolupráce v oblasti koncepce včetně aktivit EU

Vědecká rada bude mít jeden z hlavních úkolů harmonizovat a koordinovat aktivity v oblasti vědy a výzkumu v rámci obou odborných společností směrem k mezinárodním institucím a strukturám a napomáhat tak zpřehledňování aktivit a výsledků a pomoci prezentovat tuzemskou vědu směrem do zahraničí. Hlavní důraz přitom bude klást na komunikaci s klíčovými odbornými společnostmi a strukturami jako je ISAJE, EUSPR, EUPHAS, ESBRA atd.

8. Etika v adiktologickém výzkumu

Etická stránka adiktologického výzkumu reprezentuje velmi náročné téma. Obor v minulosti prošel velmi náročnými etapami a ve vztahu k tomuto tématu se ukázalo, že je mnohem zranitelnější, než obory jiné. Střety zájmů a další úskalí spojená především s financováním vědy a jejím vlivem na veřejné (oblast např. podpory prevence, léčby atd.) i komerční zdroje (např. omezování prodeje, omezování dostupnosti, případně omezování kouření v letadlech a dalších hromadných dopravních prostředcích atd.) je značný.¹⁰ Velký důraz a opatrnost ve vztahu k etickým aspektům a vyžadování mnohem přísnějšího posuzování etických norem pro výzkumnou činnost. Není se v tomto smyslu možné proto pouze pasivně spoléhat na činnost standardních etických komisí schvalujících plánované výzkumné projekty. Pro potřeby této koncepce, budoucího fungování vědecké rady obou odborných společností a pro další posilování etických principů adiktologického výzkumu jsme se rozhodli pro doporučení a prosazování posuzování (tj. jak z hlediska autokorektivního mechanismu směrem k autorům a výzkumným týmům, tak z hlediska vnějšího posuzování v rámci různých dotačních programů pro podporu vědy) výzkumných záměrů a projektů, začít v ČR v tomto kontextu využívat systém posuzování PERIL.

Systém posuzování PERIL (účel, míra, relevantní újma, identifikátory) vytvořil Petr Adams (2007) a nabízí jednoduchý strukturovaný nástroj na hodnocení jednotlivých situací možných rizik, vzniklých v průběhu či po skončení výzkumné studie z etického hlediska. Účel (1) označuje, do jaké míry se odchyľují cíle sponzora a příjemce finanční podpory. (2) Míru viditelného propojení lze snížit odklonem od silně viditelné reklamy (např. oznamování výsledků v médiích) směrem k diskrétnějším formám poděkování na plaketách nebo na konci publikací. (3) Relevantní újma je míra újmy spojené s tímto druhem konzumace. Čím je přímější vazba (4) mezi sponzorem a výzkumným pracovníkem, tím je vliv silnější a propojení viditelnější.

Jedním z úkolů této koncepce je akceptovat etická úskalí spojení s realizací adiktologického výzkumu a upozornit na oborová specifika s tím spojená. Zavedení systému PERIL do hodnocení etických rizik a úskalí patří mezi základní nástroje spojené se schválením a prosazením této koncepce a bude tvořit důležité těžiště činnosti budoucí zřizované vědecké rady SNN a ČAA.

---

¹⁰ Podrobněji je téma rozpracováno v rámci 13. kapitoly „*Vztahy s výrobcí alkoholických nápojů, farmaceutickými společnostmi a jinými subjekty poskytujícími finanční podporu: svatý grál nebo otrávený kalich?*“ autorů Petra Millera, Thomase Babora, Thomase McGovern, Isidora Obota a Gerharda Buhringa (Babor et al., 2014). Publikace je dostupná v české překladu a zdarma ke stažení v PDF formátu na www.adiktologie.cz.

9. Závěr

Věda a výzkum jsou důležitou součástí každého samostatného klinického oboru. Adiktologie má za sebou v podmínkách České republiky velmi citlivý vývoj a při jejím formování a etablování bylo možné opakovaně zaznamenat pokusy o různé zpochybňování klinických zkušeností nebo bagatelizaci vědeckých důkazů. Zajímavou zkušeností byl bezesporu Projekt analýzy dopadů nové drogové legislativy v ČR (Zábranský et al., 2001, 2002), který nejen ukázal smysl a sílu, jakou může být provedený kvalitní projekt v oblasti aplikovaného výzkumu na základě zadání a potřeby státu, ale ukázal také obrovský význam mezioborové spolupráce mezi různými domácími univerzitními i mimouniverzitními pracovišti a spolupráce se zahraničím. Byl to bezpochyby právě tento projekt, který sehrál významnou roli a byl facilitačním prvkem při následném vzniku a následné profilování pracovišť jako je Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti (NMS Praha) nebo Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze (KAD).

V kontextu Koncepce vědy a výzkumu v oboru adiktologie je bezpochyby důležité reflektovat též opakovaně zmíněný význam aplikace tzv. evidence-based přístup (přístupu založeném na důkaze) a to ve světle současných diskusí o konceptu tzv. research and theory-based přístupu. Pro adiktologii se tím otevírají zajímavé dveře do oblastí, na které jsme možná nebyli v našich domácích podmínkách příliš zvyklí, ale které mohou podpořit další rozvoj celého oboru a pomoci nám lépe využít a efektivněji rozvíjet potenciál, který nabízejí naše preventivní a léčebná zařízení a unikátní zázemí, jaké náš obor začíná vytvářet. Možná je to právě reminiscence na již vícekrát v žertu a nadsázce různými zahraničními odborníky artikulovaný „obraz“ České republiky a její adiktologie, jako určitého „akvária“, které jsme zde vytvořili. Možná ještě výstižnějším obrazem nežli je „akvárium“, by byl obraz specifického adiktologického „biotopu“, který zde vznikl. Velmi dobře to odráží jak vzniklá *Koncepce sítě specializovaných adiktologických služeb*, tak také *Koncepce vzdělávání v oboru adiktologie*.¹¹ Bude záležet především na naší další vytrvalosti a pili a také nadhledu, zda dokážeme smysl a význam tohoto obrazu skutečně docenit a nahlédnout a především je pozitivně využít a udělat tak vlastně to nejlepší, co můžeme nejen pro naše klienty a pacienty, ale také pro tuzemskou i světovou adiktologii jako vědu.

Je nanejvýš nutné, aby další směřování celého oboru a jeho profilace, probíhaly ruku v ruce s vědeckým ověřováním každého kroku a jeho dopadů. Aby bylo možné tyto kroky podrobit kritickému hodnocení a diskusi a každý z těchto kroků musí být explicitně popsán, zdůvodněn a evaluován. Adiktologie musí být schopna kvalitní sebereflexe a chránit sebe i společnost před chybnými a/nebo iracionálními rozhodnutími. Obor musí být schopen reakce na dlouhodobou celospolečenskou tendenci ke zkratkovitým a iracionálním řešením otázek spojených s návykovými látkami. Musí být schopen identifikovat a pojmenovat tyto tendence a obhajovat a vysvětlovat řešení, která se klinicky a vědecky jeví být jako efektivní a eticky přijatelná. Kvalitní klinická praxe a věda musí být řádně komunikovány směrem k veřejnosti a decizní sféře, kterou v tomto smyslu nelze redukovat na jednu nebo dvě cílové skupiny.

Obor adiktologie zasahuje snad všechny základní oblasti fungování společnosti a to je nutné respektovat. Je tak zcela zásadní, aby dokázal zprostředkovat své poznatky a prověřené nálezy jak směrem k samotným politikům, tak současně úředníkům státní správy a samosprávy, soudům, státním zástupcům i policii. S většinou těchto institucí pak musí dokázat adiktologie

---

¹¹ Oba dokumenty jsou dostupné ke stažení spolu s dalšími informacemi o koncepci oboru a jeho dalším směřování na stránkách www.adiktologie.cz v sekci *Obor adiktologie*.

rozvíjet systematickou a konstruktivní spolupráci a naučit se řešit citlivé a vážné problémy s rozvahou a odpovědností. Právě tomuto procesu může aplikovaný výzkum zásadně pomoci a stát se významným podpůrným nástrojem. Důraz této koncepce právě na oblast aplikovaného adiktologického výzkumu tak v tomto kontextu není snahou o vytvoření disproporce nebo jednostranné podpory jen jedné části vědeckého výzkumu, ale je kritickou sebereflexí současného významu a společenské potřeby právě aplikovaného výzkumu a reflexí faktu, že kvalitní aplikovaný výzkum v adiktologii může ve střednědobé a dlouhodobé perspektivě přinést lepší podmínky a zázemí pro výzkum základní.

Literatura:

- Adams, P. J. (2007). Assessing whether to receive funding support from tobacco, alcohol, gambling and other dangerous consumption industries. *Addiction*, 102(7), 1027-1033.
- Babor, T. F., Stenius, K., Savva, S., O'Reilly, J. (2004). *Publishing Addiction Science: A Guide for the Perplexed* (Second edition). Rockville, MD: International Society of Addiction Journal Editors and World Health Organisation. Available online: <http://www.parint.org>
- Gabrhelík, R. (2013). Průzkum aktivit a činnosti v oblasti vědy a výzkumu v oboru adiktologie. Nepublikovaná závěrečná zpráva studie provedené v rámci projektu NETAD. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK a VFN v Praze.
- Matějů, P. (vedoucí projektu), František Ježek, Daniel Münich, Jan Slovák, Jana Straková, David Václavík, Simona Weidnerová, Jan Zrzavý, MSMT, leden 2009. Bílá kniha terciárního vzdělávání. <http://www.msmt.cz/reforma-terciarniho-vzdelavani/bila-kniha>
- Miovský, M. (1996). LSD a jiné halucinogeny. Boskovice: Albert/Sdružení Podané ruce.
- Miovský, M. (2013). Přehled koncepčních klíčových dokumentů oboru adiktologie: akční plán (verze 5). Materiál vytvořený v rámci projektu NETAD a schválený SNN a ČAA. Praha: Klinika adiktologie 1. LFUK a VFN v Praze.
- Winkler, P., Csémy, L. (2014). Self-Experimentations with Psychedelics Among Mental Health Professionals: LSD in the Former Czechoslovakia, *Journal of Psychoactive Drugs*, 46:1, 11-19.
- WHO, UNDCP, & EMCDDA. (2000). *Evaluace léčby poruch, plynoucí ze zneužívání psychotropních látek, svazky 1-9 [Evaluation of Psychoactive Substance Use Disorder Treatment, Volumes 1-9]*. in *Evaluation of Psychoactive Substance Use Disorder Treatment ed.*,). Geneve: WHO.
- Zábranský, T., Miovský, M., Mravčík, V., Gajdošíková, H., Kalina, K., Vopravil, J. (2001): Ekonomické náklady společnosti na zneužívání nelegálních ("pouličních") drog v České republice 1998. *Adiktologie č. 1 Supplementum*, ročník I. Str. 142-189.
- Zábranský, T., Miovský, M., Mravčík, V., Gajdošíková, H. (2002): *Impact Analysis Project of New Drugs Legislation. Summary Final Report*. National Drug Commission Czech Republic, Sdružení SCAN. Tišnov.
- Zábranský, T. (2007). *Návrh koncepce vědecko-výzkumné činnosti Centra adiktologie PK 1. LF UK*. Interní pracovní materiál Centra adiktologie PK 1. LF UK, vzniklý v rámci projektu ESF JPD3. Praha: Centrum adiktologie PK 1.LF UK v Praze.

Příloha: Širší koncepční rámec a informační zdroje

Adiktologie je dnes z mezinárodního hlediska již poměrně velmi složitým a nehomogenním prostorem pro nejrůznější programy podpory a realizace vědy. Tento prostor není téměř jako celek možné zmapovat, protože tyto různé struktury využívají značně odlišné pojmosloví a problém svého zájmu definují nesourodým způsobem. Velmi zřetelně je to vidět například na výzkumu alkoholu a tabáku, které tvoří velmi silná ohniska, existující víceméně paralelně vedle sebe. Stranou od nich zůstávají nelegální návykové látky tvořící zcela samostatnou entitu, podobně jako postupně se etablojící platforma pro výzkum gamblingu. Zneužívání léků pak různě putuje mezi těmito naznačenými skupinami. Z jiného úhlu pohled nežli jsou samotné skupiny látek, je pohled členění výzkumného zájmu dle aplikační platformy, tj. ve vazbě např. na preklinický výzkum, případně na prevenci nebo léčbu a rehabilitaci. Z tohoto důvodu tvoří úvodní kapitulu celého textu jednoduchý přehled základních portálů o vědě v adiktologii s jejich charakteristikou a doplňujícími informacemi.

a) AODHEALTH: Alcohol, Other Drugs, and Health: Current Evidence

Internetový odkaz: <http://www.bu.edu/aodhealth/index.html>

Základní zaměření/poslání: Jedná se o poměrně zajímavě zpracované internetové stránky sledující ději v hlavních peer-reviewed časopisech a vybírající z nich zásadní a zajímavé příspěvky, které jsou následně dále popisovány, interpretovány a PR šířeny. Jedná se o relativně veliký tematický záběr odpovídající mezioborovému záběru – současně velice zajímavě „zasíťovaný“ s dalšími aktivitami, které odpovídají poptávce po tématech v ČR a přehledu dění v zahraničním výzkumu a mohly by potenciálně sloužit jako referenční rámec pro porovnávání a hledání partnerů a inspiraci.

b) Community Research and Development Information Service

Internetový odkaz: http://cordis.europa.eu/guidance/welcome_en.html

Základní zaměření/poslání: Portál slouží k několika základním účelům. Tím hlavním je informovat o připravovaných a aktuálních výzvách pro oblast vědy a výzkumu v EU. Jde tedy primárně o zdroj aktuálních informací o různých finančních mechanismech a programech a chystaném následujícím vývoji v nich. Stejně tak ale portál slouží k informacím o probíhajících projektech a jejich výsledcích a souvisejících aktivitách (kurzy a školní atd.). V podstatě jej lze užívat jako cenný a prověřený zdroj o tom, co se ve vědě na úrovni EU děje – samozřejmě s určitou daní v tom, že jde o obrovské množství informací, které jsou ne vždy zcela přehledné a není snadné vytvořit ev. filtr pro výběr pro obor adiktologie a portál užívat mechanicky – jde o příliš široký záběr s náročným zhodnocením co a jak je pro obor adiktologie případně využitelné a jak. Využitelnost portálu spočívá opět ve více možnostech a je otázkou do jaké míry reálné všechny z nich využívat a jak případně toto využití efektivizovat. Nabízí se např. přenos takových informací pro tuzemské portály o vědě, případně pro časopis Adiktologie.

c) Drug-related research in Europe

Internetový odkaz: <http://www.emcdda.europa.eu/activities/research>

Základní zaměření/poslání: Nejedná se o samostatný portál, ale jednu z platform EMCDDA (viz dále), nicméně její rozsah a význam je natolik velký, že jej má smysl evidovat samostatně a uvažovat jako o možném zdroji informací pro aktivity tuzemských webů o vědě. Zásadní přidanou hodnotou tohoto portálu je přehled aktivit členských zemí EU a přímé napojení na síť REITOX. V tomto smyslu je pak možné uvažovat právě o možnostech využití, hledání partnerů atd. Jde pravděpodobně o jediný zdroj, který stojí na opačném principu, tj. že se nesnaží primárně sumarizovat a dělat obecnější přehledy, ale naopak držet záběr na úrovni národních politik a aktivit jednotlivých zemí a právě v tomto smyslu jde o unikátní zdroj informací na této úrovni. Komunikaci s EMCDDA za ČR zajišťuje Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti. Zmíněný záběr na úrovni členských zemí EU je velice důležitý, umožňuje úvahy nad následujícími způsoby využití v ČR:

- a) informace o zajímavých výzkumných a oborově relevantních informacích pro portál adiktologie.cz a obecně pro PR účely oboru adiktologie,
- b) Potenciálně nejzajímavějším se tento portál jeví být ze strategického hlediska – tj. sledování vývoje témat, jejich proporcí a podpor (tj. sledování vývoje ohnisek podpory určitým tématům, výzkumným sítím či jednotlivým institucím), což může být z hlediska pozice a budoucího vývoje oboru důležitý zdroj informací,
- c) Portál může být cenný z hlediska možnosti do něj vkládat informace za ČR a současně ale (a to především) využívat jej pro vyhledávání a výběr potenciálně zajímavých partnerů pro plánované nebo běžící projekty a začleňování domácích výzkumných aktivit do mezinárodních struktur.

d) European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction

Internetový odkaz: <http://www.emcdda.europa.eu>

Základní zaměření/poslání: Internetový portál EMCDDA nabízí komplexní přehled základních informací o dění v rámci EU v několika rovinách. Je zásadní pro současnou drogovou epidemiologii a monitorování. V této oblasti je jak portál, tak samotná instituce klíčová z hlediska dostupných databází dnes již v unikátním časovém záběru. Instituce však není pouze zajímavým zdrojem epidemiologických informací, ale nabízí také vlastní bulletin (Drug in Focus), specializované tematické programy (např. pracovní skupina pro nové syntetické drogy atd.) a publikační řady (např. série Monografie, Insight a další). Naprosto unikátní jsou pak projekty typu databanky ověřených metod prevence EDDRA atd. Portál je dnes jedním z nejvíce využívaných zdrojů informací o situaci v EU. Využitelné jsou v tomto smyslu možnosti portálu jako zdroje výukových textů a přehledných monografií td. – vhodné pro výukové účely, PGS studenty, pregraduální studenty – s výhodou lze využívat různé jazykové mutace. Hlavním partnerem EMCDDA za ČR je Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti, ale je možné a žádoucí také přímé zapojení tuzemských institucí do různých dílčích studií v rámci EU realizovaných nebo facilitovaných EMCDDA. Potenciálně velice zajímavým tématem může být budoucí propojení tuzemských výzkumných institucí s mezinárodními strukturami a zejména budoucí možné síťování domácích institucí

ve vědě a výzkumu se zahraničními pokud jde o větší EU projekty. Zde může užší spolupráce vést k velmi výhodné a zajímavé pozici zprostředkovatele, který může mnohem rychleji a více kvalifikovaně párovat tematicky projekty a instituce. Výzvou do budoucna je členství některého z českých výzkumníků ve vědecké radě EMCDDA.

e) European Research & Innovation

Internetový odkaz: <http://ec.europa.eu/research/index.cfm?lg=en&pg=about>

Základní zaměření/poslání: Portál je prakticky jedním z hlavních informačních zdrojů týkajících se EU finančních programů pro vědu. Podrobně vysvětluje a popisuje tyto finanční mechanismy, jejich vztahy a vývoj, včetně plánovaných aktivit a změn. Jedná se spíše o zdroj technických informací bez širšího kontextu a není zde jednoduché přesně definovat filtr pro obor adiktologie, nicméně z hlediska CEKS/CKG se jedná o jeden z klíčových zdrojů. Pro tuzemské weby o vědě je uvedený zdroj klíčový z hlediska přenosu informací o vývoji, stavu a budoucím směřování finančních zdrojů pro adiktologický výzkum. Zásadní pro výběr oborově relevantních informací je nastavení vyhledávání, tj. zamezení aplikace příliš širokého záběru, který by tuzemské spotřebitele pouze zbytečně přetěžoval nevyužitelnými a složitými informacemi technického a organizačního rázu.

f) EURAXESS - Researchers in Motion

Internetový odkaz: <http://ec.europa.eu/euraxess/#>

Základní zaměření/poslání: Portál EURAXESS je velice zajímavou iniciativou, zaměřenou na oblast zaměstnávání, zaměstnavatelů a zaměstnanců ve vědě. Jde o velice komplexně pojatý záměr, který nabízí jednak základní informace k mobilitě vědců, včetně doporučení a rad a možných finančních programů, jednak pomáhá párovat potřeby zaměstnavatelů a větších výzkumných skupin s příslušnými cílovými skupinami a jednak pro celou oblast nabízí základní informační a právní servis. Přestože pro trh v ČR je tato aktivita poměrně rozsáhlá, může představovat zajímavý komplement z hlediska aktivit s potenciální vazbou na projekty jako je BIOCEV a Kampus Albertov – pokud jde o ambice oboru adiktologie v rámci těchto velkých infrastrukturních projektů. Další potenciální využití představuje pro samotný výzkumné instituce v ČR. (Nejen) pro studenty PHD programu a mladé vědce může být tento druh informací velice zajímavý a uvedený servis může být z hlediska ČR poptávaný v kontextu dalšího rozvoje a posílení vědy. Samozřejmě platí též opačně, kdy s rozvojem pracovišť a týmů schopných pracovat na mezinárodní úrovni a využívat komunikační jazyk angličtinu, může být velice zajímavé nabízet možnosti studia v kombinaci s podílem na výzkumných grantech pro mladé začínající zahraniční vědce. Vysoce žádoucí tak je úvaha propojení národního portálu a schopnost zprostředkování informací oběma směry. Jedná se však o velice náročný personální a technický úkol z hlediska udržitelnosti projektu NETAD a zajištění takto vysoko erudovaného servisu do budoucna obecně.

g) International Society Addiction Journal Editors (ISAJE)

Internetový odkaz: <http://www.parint.org/isajewebsite/> (<http://www.parint.org>)

Základní zaměření/poslání: Webový portál ISAJE a PARINT (tvoří jeden celek) je zaměřen na publikování v odborných časopisech v oboru adiktologie. Nabízí přehled těchto časopisů spolu s dalšími údaji o nich a linky na jejich stránky. Dále nabízí výukové a informační materiály týkající se publikování a publikací v odborných časopisech (včetně monografie Publishing Addiction Science) a její součástí je také On-line tutorial. Soubor těchto informací je vhodný zejména pro PGS studenty a mladé post-dok vědecké pracovníky. Současně je ale zdrojem cenných informací o publikování v adiktologii a ve vědě obecně. Z hlediska využitelnosti pro domácí národní portál je zřejmě nejlákavější využití všech hlavní částí, adaptovaných pro české podmínky a odpovídající domácí poptávce:

- a) základní přehled informací o odborných časopisech a jejich odborné společnosti ISAJE jako základní prvek odborného písemnictví, jehož je ČR prostřednictvím časopisu Adiktologie součástí.
- b) vyhledávání a využívání těchto tréninkových materiálů a výukových podkladů zajímavé nejen pro posílení komunikace v oboru, dále pak dostupné e-learningové kurzy (etika, publikování, rešerše atd.).

h) The National Institute on Alcohol Abuse and Alcoholism

Internetový odkaz: <http://www.niaaa.nih.gov>

Základní zaměření/poslání: Portál NIAAA je úzce tematicky zaměřen na oblast alkoholu, jeho dopadů, alkoholové politiky (veřejné zdraví) a výzkum. Z tohoto úhlu pohledu je samozřejmě jeho využití limitované právě velikou specializací na jedinou oblast. Na stranu druhou je celkové pojetí tematického zaměření (viz sebedefinice) velice blízké pojetí oboru adiktologie a odpovídá (v užším rámci alkoholu) jeho obecným kategoriím aplikovaným pro celý obor. Současně svým záběrem propojuje mnoho klíčových světových institucí a díky významu alkoholu (ekonomicky, společensky i klinicky) se stává pro portál o vědě poměrně zajímavým a cenným výsekem témat a aktivit. Pro tuzemské instituce představuje portál cenný zdroj informací o finančních programech a aktivitách na poli alkoholového výzkumu a měl by být pravidelně sledován. Důležitá a atraktivní je zde nabídka informací o výzkumných nadnárodních aktivitách a sítích institucí sdružujících se do infrastrukturně zaměřených projektů budujících kapacity pro větší biologicky a klinicky zaměřený výzkum. Zde by role domácích webů o vědě opět mohla pomoci v přenosu těchto informací a zapojení domácích pracovišť do komunikace a tvorby těchto sítí.

i) National Institute on Drug Abuse

Internetový odkaz: <http://www.drugabuse.gov>

Základní zaměření/poslání: Portál NIDA je pojat velmi komplexně a reflektuje tak postavení této instituce ve vztahu ke vzdělávání i vědě. Hlavní zájmové oblasti portálu lze rozdělit do celkem tří skupin, které jsou hodné pozornosti z hlediska využití národního portálu. První tvoří základní informace o dění v oboru a novinkách ve vědě a vzdělávání – sem patří také podporované akce (mezinárodní kongresy, semináře atd.), včetně různých iniciativ zaměřených na řešení komplexních větších problémů na mezinárodní úrovni (diagnostika, klinika atd.). Druhou skupinu tvoří informace k vědě, finančním programům, podporovaným tématům atd. Zde je zásadní sledování především z pohledu anticipovaného posílení spolupráce s US univerzitami, pro které jsou tyto zdroje zásadní. Třetí významnou oblastí jsou infrastrukturní projekty a propojování institucí do větších mezinárodních sítí nebo přímo propojování existujících institucionálních sítí mezi sebou. Využitelnost portálu NIDA pro tuzemské instituce spočívá ve více rovinách a je velice podobná možnostem spojeným s využitím portálu EMCDDA (viz). Ačkoli jde o instituci reprezentující vědu a univerzitní i mimouniverzitní výzkum v USA, jedná se o instituci se zásadním dopadem na celosvětový výzkum a jedná se o jednoho z největších donorů adiktologické výzkumu, včetně podpory také vzdělávacích a komunikačních platform, včetně infrastrukturně zaměřených projektů:

- a) výukové texty a přehledné monografie a tematicky členěné publikace k různým oblastem oboru adiktologie – vhodné pro výukové účely, PGS studenty, pregraduální,
- b) přehled o hlavních aktivitách v USA s možností převzetí části informací např. pro národní portál,
- c) Velmi cenné může být propojení skrze informace týkající se výzkumu a jeho financování (zejména s ohledem na spolupráci s americkými univerzitami) – velmi cenné je přímé propojení NIDA a NIH (viz dále) a možnost čerpání z těchto informací pro z hlediska sledování vývoje podpory vědy atd.

j) National Institute of Health

Internetový odkaz: <http://www.nih.gov>

Základní zaměření/poslání: Portál NIH je pojat velmi komplexně, podobně jako v předešlém případě portál NIDA. Od sebe je odlišuje především širší tematického záběru a postavení adiktologie v něm. Zásadní odlišností je tedy užší zaměření NIDA na obor adiktologie, zatímco portál NIH má záběr obecnější a adiktologie je pouze jeho součástí. První část portálu tvoří základní informace o dění v oboru a novinkách ve vědě a vzdělávání – sem patří také podporované akce (mezinárodní kongresy, semináře atd.), včetně různých iniciativ zaměřených na řešení komplexních větších problémů na mezinárodní úrovni (diagnostika, klinika atd.). Druhou skupinu tvoří informace k vědě, finančním programům, podporovaným tématům atd. Zde je zásadní sledování především z pohledu anticipovaného posílení spolupráce s US univerzitami, pro které jsou tyto zdroje zásadní. Třetí významnou oblastí jsou infrastrukturní projekty a propojování institucí do větších mezinárodních sítí nebo přímo propojování existujících institucionálních sítí mezi sebou. Využitelnost portálu NIH pro český portál o vědě a pro výzkumné instituce je velmi podobná jako v případě portálu NIDA.

k) World Health Organisation (WHO)

Internetový odkaz:

<http://www.who.int/medicines/publications/druginformation/en/>

http://www.who.int/substance_abuse/en/

http://www.who.int/topics/alcohol_drinking/en/

<http://www.who.int/fctc/en/>

<http://www.who.int/tobacco/en/>

http://www.who.int/topics/hiv_aids/en/

Základní zaměření/poslání: Portál WHO je z hlediska oboru adiktologie méně přehledný, protože jednotlivé tematické trsy zasahují několik různých okruhů, které tento portál má oddělené. Není tedy téma drženo v plné mezioborové perspektivě a konzistentně jako jeden celek, ale naopak je rozdrobeno dle různých perspektiv a průmětů s dalšími tématy. Navíc WHO upřednostňuje svá témata a priority a tak je i z tohoto pohledu každý z tematických trsů proporčně zastoupen jinak a jsou u něj více rozvíjena různá témata, nikoli konzistentní a jednotný model. Největší skupiny tvoří témata okolo tabáku, samostatně pak alkoholu a dalších substancí a samostatně pak opět injekční užívání v kontextu HIV/AIDS atd. Poslání je především posilovat v oblasti politiky a veřejného zdraví a koncepční činnosti, vzdělávání a podpora šíření osvěty a základních informací. Lze však nalézt též aplikace směrem k podpoře vědy, dominuje však aplikovaný výzkum, případně témata spojená s medicínským zaměřením. Výše naznačené diversifikaci odpovídá členění dle dílčích odkazů – viz předchozí seznam adres vázaných na dílčí okruhy.

l) Drug and Alcohol Findings (Findings)

Internetový odkaz: <http://findings.org.uk/>

Základní zaměření/poslání: Portál Drug and Alcohol Findings je zaměřen velmi prakticky a nabízí souhrn současných vědeckých poznatků a nálezů týkajících se (nejen) preventivních a léčebných aplikací a různých typů opatření. Je zaměřen výrazně na oblast aplikovaného adiktologického výzkumu a nabízí rychlý a fundovaný přehled oficiálně publikovaných výstupů nejrůznějších projektů (nejen) z Velké Británie a spolupracuje přitom s předními pracovišti a projekty (např. Drug Scope nebo National Addiction Centre etd.).